L. M. Ljubarszka

KÉPZŐMŰVÉSZET

Tankönyv Ukrajna magyar oktatási nyelvű iskoláinak 4. osztálya számára

Ajánlotta Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma

ЛЬВІВ
„СВІТ"
2004

ББК 85.1я721
Л93

Перекладено з видання:
Любарська Л. М.
Образотворче мистецтво: Підруч. для 4 кл. — К.: Форум, 2004.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист Міністерства освіти і науки України № 1/11-1047 від 15.03.04)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Художник *Ірина Васильєва*

Egyezményes jelek:

— feladat

— ha van egy szabad perced

— figyeld meg, jegyezd meg

— gyermekek munkái

Любарська Л. М.
Л93 Образотворче мистецтво: Підруч. для 4 кл. шк. України з угорськ. мовою навч. — Львів: Світ, 2004. — 160 с.
ISBN 966-603-372-0.

ББК 85.1я721

© Л. М. Любарська, 2004
© Видавництво "Форум", художнє оформлення, оригінал-макет, 2004
© О. А. Сіденко, обкладинка, 2004
© О. О. Дебрецені, переклад, 2004
© В. М. Салаї, переклад віршів, 2004

ISBN 966-603-372-0 /угор./
ISBN 966-7786-70-6 /укр./

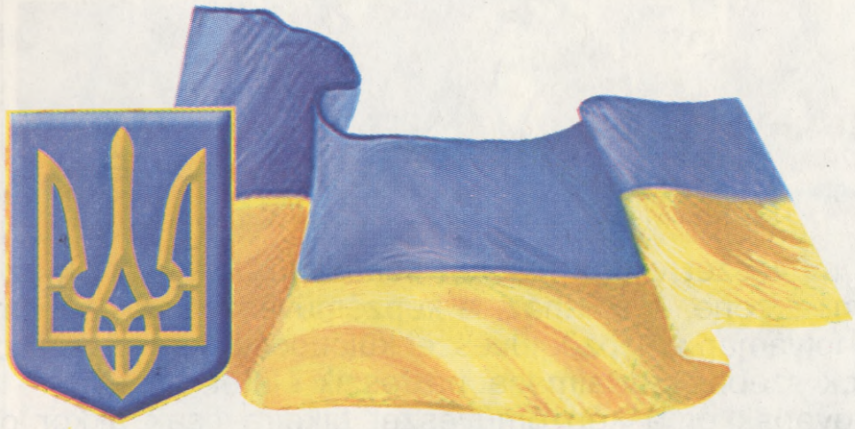

UKRAJNA ÁLLAMI HIMNUSZA

Zene: *Mihajlo Verbickij*
Szöveg: *Pavlo Csubinszkij*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Refrén:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Kedves barátom!

A művészet világa nagyon sokoldalú. Ide tartozik az irodalom, a zene, a színház, a képzőművészet stb. Az ember élete folyamán a képzőművészet különböző ágaival találkozik, s azok szebbé, tartalmasabbá teszik életét.

Ugyanakkor a képzőművészet titkaira csak akkor derül fény, ha megérted azt, amit mondani akar neked. Ebben segítségedre lehetnek a könyvek, a múzeumok, a színházak és természetesen ez a tankönyv és a tanárod.

Az 1—3. osztályban a képzőművészet-órákon már megtetted az első lépéseket ennek a csodálatos világnak a megismerésében. Találkoztál már különböző művészeti tárgyakkal és eszközökkel, megtanultad kezelni azokat és azt is, hogyan kell vigyázni rájuk. Néhány művész nevét és munkásságát is ismered már valamelyest.

A 4. osztályban ezt a tudásodat fogod bővíteni. Megérted azt is, hogy az igazi művészeti alkotásnak „lelke" van, az alkotó saját gondolatait és érzéseit jeleníti meg **művészi formában**.

Vajon meglátjuk-e a művészeti alkotásokban a művészi formát? Igen, érzékeljük. De ezt a képességet tanulni kell.

Vajon művészeti alkotásnak tekinthetjük-e a kancsót, kannát vagy az épületet? Vajon a művészi forma tartalmazza-e a jellemző vonásokat? Milyen színű a hó, a víz, a növények — minden, ami bennünket körülvesz?

Ez a tankönyv abban lesz segítségedre, hogy ezekre és sok egyéb kérdésre is választ kapj. Az állhatatos, kitartó tanulás és az alkotómunka szándéka lesz a legnagyobb támaszod.

Szerencsés barangolást kívánok
a művészet világában!

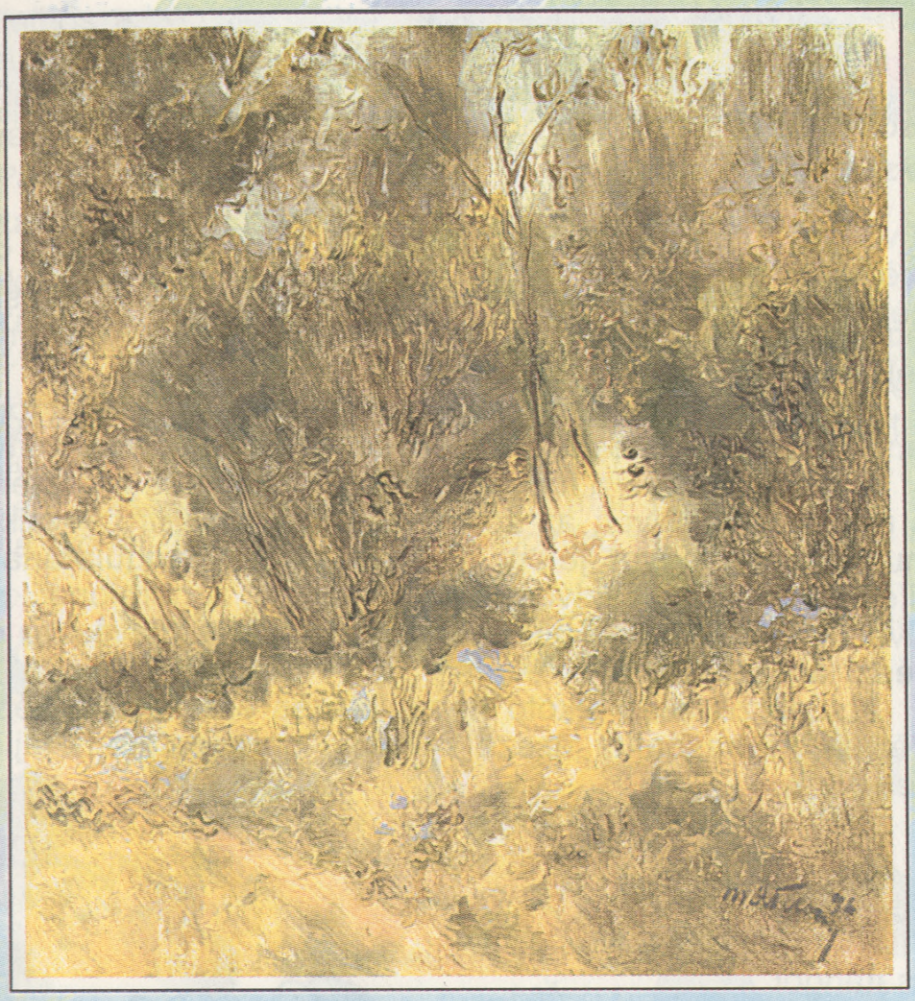

A TÁJ MŰVÉSZI ÁBRÁZOLÁSA

Drága szülőföldem

Ukrajnában élünk. Vajon ismered-e szülőföldet sokszínű és csodálatos természetét?

A természet sokszínűségében gyönyörködni a lakásban fényképen, televízióban vagy olyan művészeti alkotáson lehet, amelyet **tájképnek** nevezünk.

Óráinkon elsősorban a képzőművészeti alkotásokat fogjuk tanulmányozni az egyszerű fényképekkel összehasonlítva.

A **műalkotás** — a művész alkotómunkájának eredménye. A művész — legyen az zeneszerző, színész, író — alkotói munkássága egyet jelent érzéseinek és hangulatának a kifejezésével, amit szívesen ad át nekünk, zenerajongóknak, olvasóknak, nézőknek. Legnagyobb hatást a művész a **művészi ábrázolással** ér el.

Átsugárzik-e az alkotó hangulata és érzése a tájképre? Példaként hasonlíts össze néhány, hangulatában tájleíró versikét.

Kis pajkos
esőkölyök
csatangol
a mező fölött...
És mit lát ott
zápor-mama?!
Kalászokat
mosdat fia...

Anatolij Koszteckij

Esőapó — no még ilyet! —
hátán cipeli az eget!...
Közben érces hangon kacag:
— Ha-ha-ha-ha! — majd megszakad...

Dmitro Pavlicsko

Felhős az ég,
eltűnt a nap...
Dől az eső,
vad zuhatag...

Pavlo Hrabovszkij

Bőg a vihar, tombol vadul,
gyötört fenyves sírva jajdul...
Villám hasít most az égbe —
mennydörgés fut mennydörgésbe.

Amvroszij Metlenszkij

S valóban, az első két vers hangulata vidám, jókedvű, élénk, a zuhogó eső ellenére is, a másik kettő ellentéte ezeknek, szomorúságot, félelmet, valami szerencsétlenség bekövetkezését sugallja. A művészi ábrázolás különböző kifejezőeszközök használata révén válik élvezhetővé. Milyen eszközökhöz nyúl a festőművész, hogy érzéseit, hangulatát kifejezze?

Leghatásosabb kifejezőeszközeit már ismered. Ilyen a *forma, vonal, folt, szín, fény, kompozíció* stb.

A festőművész legfontosabb eszközei — a színek és azok keverékei, amelyek lehetnek:

Képtelenség felsorolni a színek valamennyi árnyalatát.

A színek harmonikus egységét, a festmény színvilágának összességét **színhatásnak** vagy (**kolorizmusnak**) nevezzük (lat. color — szín, festék). A festmény „lelkét", hangulatát a színhatás közvetíti. A színhatás meghatározása azt jelenti, hogy egy vagy több szóval megmagyarázzuk a színek összhatását a sokszínű művészeti alkotásban.

Nézzétek meg figyelmesen az alábbi tájkép-reprodukciókat! Különböznek-e egymástól hangulatukban és a természet ábrázolásmódjában?

P. Levcsenko. *Faluvég*

A színek összhatásának köszönhetően érezzük a nyár tikkasztó hőségét. Dél van, minden mozdulatlan, a levegő sem rebben. A forróságtól minden lankadt. A meleg és világos színek mindezt kihangsúlyozzák, szinte látjuk a folyamatot, ahogy a perzselő naptól kifakul a zöld mező és vibrál a levegő.

I. Ajvazovszkij. *Telihold*

A festményen a sötét tónus dominál, csak a középpontban ezüstös-zöldes színben ragyogó hold fénye vonzza a tekintetünket.

Úgy tűnik, mintha Alekszandr Puskint is ugyanezek az érzések kerítették volna hatalmukba, amikor a következő sorokat papírra vetette.

Csendes, nyugalmas éjszaka...
Felhőtlen égen
csillagok.
Szendergő szemről álmokat
nem űznek langy fuvallatok.

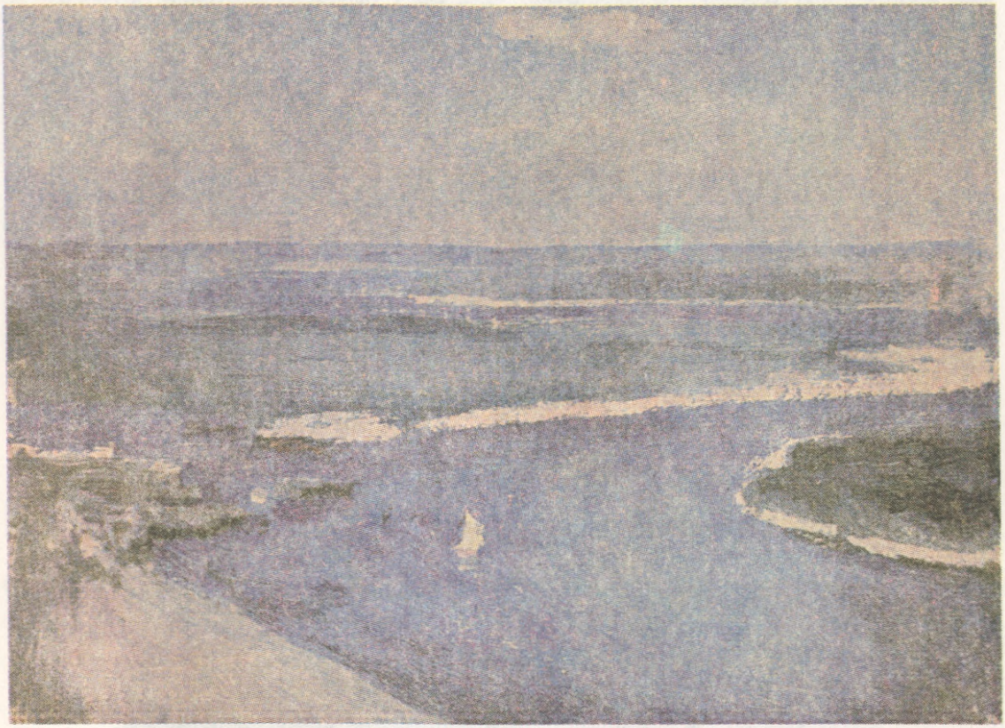

J. Sztanyiszlavszkij. *A Dnyeper Kijevnél*

Ez a festmény azonos mondanivalót hordoz Natalja Zabila ukrán költőnő versével.

Lágy, bársonyos a Dnyeper tükre...
Távolból halk nesz hallható...
A túlsó partról ladik jön most:
szénával teli kis hajó...

A tájkép valamilyen megfoghatatlan nyugalmat áraszt, a lélek tiszta és őszinte nyugalmát. A természet megbékítő erejét a lágy, nyugodt és visszafogott színek adják.

Ezen az oldalon még két tájképet láttok. Nézzétek meg figyelmesen, hogy melyik évszakot festették meg a művészek! Milyen hangulatot árasztanak?

A. Petrickij. *Kijev, a kertváros*

E. Weis. *A Brendail völgye*

Próbáld megfogalmazni benyomásaidat és érzéseidet! Jellemezd a színeket és azok hatását!

Gondolataidat rögzítsd a munkafüzetedben és oszd meg osztálytársaiddal!

Színes álmok

Tudod-e, hogy a színek tanulmányozásával külön tudomány foglalkozik? Ez a **színtan**.

O. Petrova. *Labirintus*

Majd fokozatosan megfejted a színek titkait, de most ismételjünk. Ebben a színkerék lesz segítségedre.

A **színkerék** — a legélénkebb, legragyogóbb színek etalonja (hiteles mértéke). A szivárvány színei azonosak vele. Emlékszel-e arra, hogy hogyan követik egymást a színek?

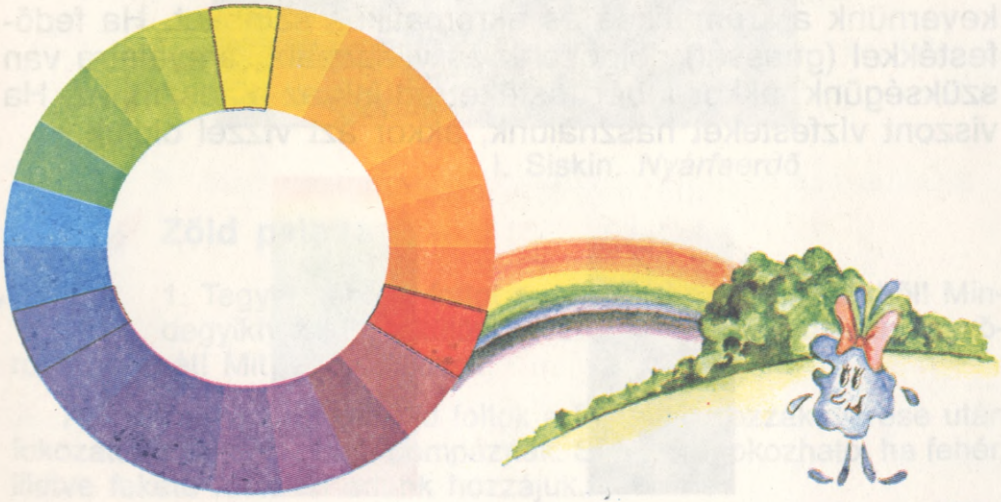

Mit tudnál elmondani a meleg és hideg, az ellentétes és rokon színekről? Ezek hogyan helyezkednek el a színkeréken? Mutass néhány ellentétes színpárt! A természetben milyen kapcsolatot fedeztél fel az ellentétes és azonos színek közt? Mondj néhány példát!

A. Hajdamaka. *Semleges övezet*

K. Malevics. *Virágzó almafa*

A színtanban minden színt és azok árnyalatait **kromatikusaknak** (a gör. *chromos* — színes) neveznek.

A fehér és fekete színt és árnyalataikat **akromatikusnak**, azaz színteleneknek nevezzük.

A természetben a színeknek nagyon sok árnyalatával találkozhatunk. Ahhoz, hogy mi is ilyet kapjunk, össze kell kevernünk a kromatikus és akromatikus színeket. Ha fedőfestékkel (guással) dolgozunk és világosabb árnyalatra van szükségünk, akkor fehér festéket adunk az alapszínhez. Ha viszont vízfestéket használunk, akkor azt vízzel oldjuk.

Sötét vagy visszafogott színek kikeveréséhez kevés fekete festéket használunk.

Összetettebb és érdekesebb az, amikor csak árnyalatnyi különbségeket kell megjelenítenünk. Ekkor kromatikus színeket keverünk.

Vegyük például a zöldet. Tekintsd meg ezt az erdőrészletet! Láthatod, hogy a zöldnek számos árnyalatát alkalmazta a festő.

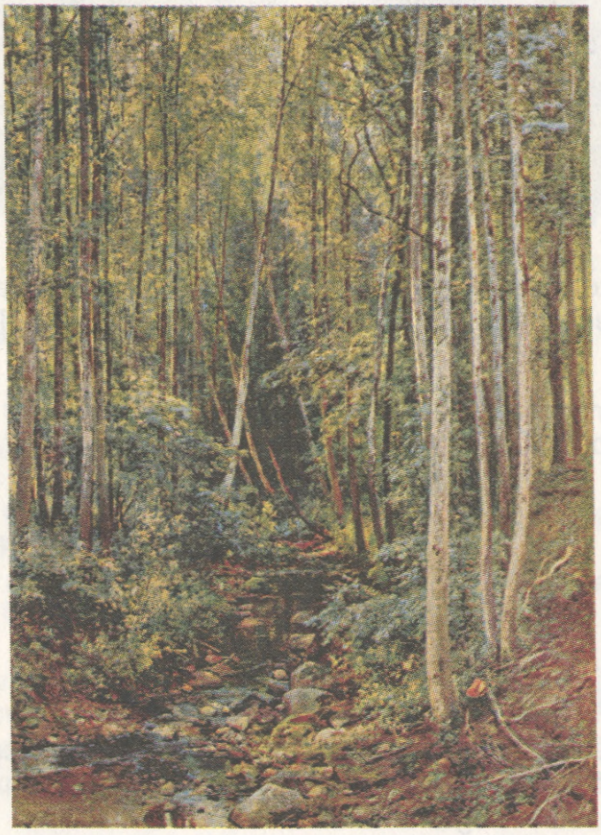

I. Siskin. *Nyárfaerdő*

Zöld paletta

1. Tegyél néhány foltot a palettára a zöld festékből! Mindegyikhez külön-külön keverj sorban először sárgát, vöröset, barnát! Mit figyeltél meg?

Az azonos árnyalatú zöld foltok a festékek hozzákeverése után fokozatosan új színekben pompáznak. S mindez fokozható, ha fehér, illetve fekete festéket adunk hozzájuk.

2. Képzeld azt, hogy a festékkészletedből hiányzik a zöld szín. Hogyan tudnád ezt pótolni? Különböző mennyiségben keverj össze

✔ kéket sárgával, narancssárgával, okkersárgával és barnával (1),

✔ majd a sárgához és narancssárgához adj hozzá egy kevés feketét (2)!

1. 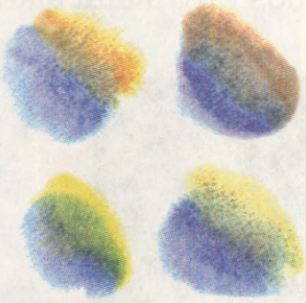

2.

Most képzeld azt, hogy egy álombeli zöld mezőn vagy, és ahhoz hasonló színeket kell kikeverned az ecseteddel a palettán.

Zsenge zöld a gyep, a pázsit,
zöld lomb fedi kertünk fáit.
Zöld a sóska, a saláta,
zöld a dió nagykabátja.
Zöld a kikelt petrezselyem,
kapor zöldje csipkés selyem.

Szalai Borbála

Kék paletta

1. Lehet, hogy „kék álmot" láttál? Fesd meg a kék szín különböző árnyalatait! A festékkészletben ebből kettő biztosan megtalálható.

Kék a nyíló len virága,
szitakötő fényes szárnya,
búzavirág cakkos szirma,
kis csészémen kék a minta.
Kék a szilva, kék a kökény,
kishúgomon kék a kötény...
S tán a kék ég festékcseppje
csöppent a kék nefelejcsre...

Szalai Borbála

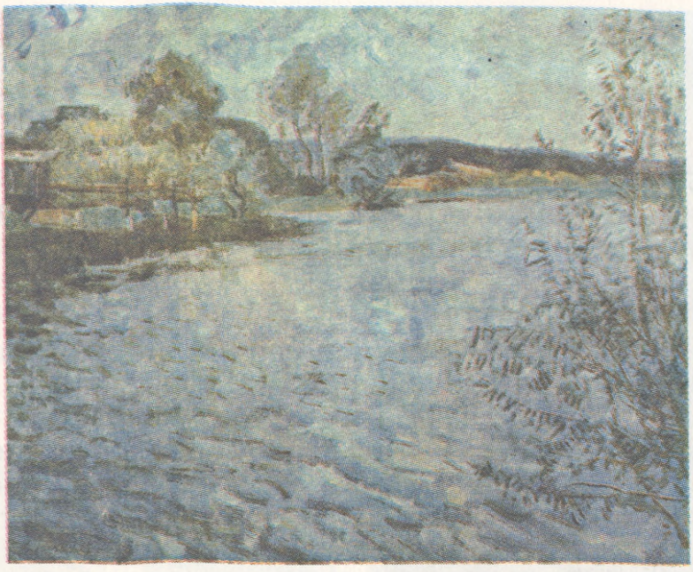

O. Lopuhov. *Eső készül*

Keverés kromatikus színekből

✔ Orgonalila színt úgy tudsz keverni, ha a tengerkékhez (ultramarin) hozzáadod a hideg-pirosat (bordót).

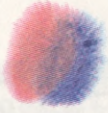

✔ Keverj a kékhez smaragdzöldet, s gyönyörű mélykék árnyalatot kapsz.

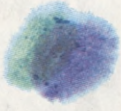

✔ 2. A kéket világosabbá vagy sötétebbé teheted akromatikus (fehér és fekete) színek hozzáadásával.

Éppen most teremtetted meg a színek összhangját, amelynek az alapját a rokon színek képezik. Ha a festményen egy szín és annak árnyalatai dominálnak, akkor **színskáláról** beszélünk. Például zöld, almazöld, smaragdzöld, kékeszöld, juharzöld stb.

Próbáld megrajzolni a következő versikék színskáláját!

Szemem a napfényt mind felitta...
Bennem maradt a ragyogás.
S noha szemhéjam lecsukódik,
bensőm e fényt akkor is látja.

Ivan Nehoda

Itt van az este,
sötétre van festve.
Alszik a kert, alszik a rét —
takarójuk csillagos ég...

Szalai Borbála

Előveszem sokszínű palettámat, lefestem a hazámat

Megismételted a színekről tanultakat, és újabb ismeretekkel is bővítetted tudásodat a tájképfestő legfőbb kifejezőeszközével kapcsolatban. Most próbáld ki saját képességeidet.

Fess egy tájképet rokon vagy ellentétes színekkel! Tetszésed szerint válaszd ki azt a mozzanatot, amelyre a mű felépül. Lehet ez akár egy különleges természeti jelenség, amely valamikor nagy hatással volt rád (mondjuk különleges, furcsa alakzatú felhők visszatükröződése a vízfelületen zivatar, vihar, orkán előtt vagy után), kedvenc kirándulóhelyed egy részlete az általad jól ismert határból.

Saját elképzelésed megvalósításához először is ki kell választanod a megfelelő méretű és jó minőségű papírt (téglalap vagy négyzet alakút), és el kell döntened, hogy vízszintesen vagy függőlegesen elhelyezve fogsz-e rajta dolgozni.

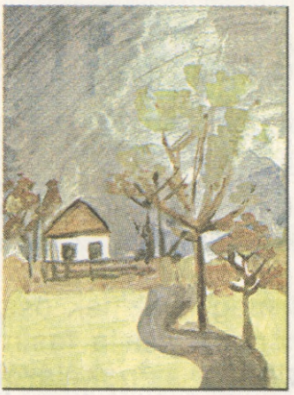

Ezt követően döntsd el, hogy a papír mekkora részét tölti ki az égbolt és az anyaföld. Hiszen az égboltot lehet csak egy keskeny sávban vagy nagy felületen is ábrázolni. De előfordulhat az is, hogy egyáltalán nincs égbolt a festményen.

A fő feladat: dolgozz úgy, hogy érzéseid, hangulatod érzékelhető legyen a tájképen. Ennek megjelenítésében természetesen, a tájképfestőhöz hasonlóan, neked is a színek lesznek segítségedre.

A 17. oldalon lévő versrészletek és reprodukciók abban lehetnek segítségedre, hogy felidézd a valamikor már látottakat. Abban az esetben, ha a költői kifejezőeszközök segítségével megrajzolt táj ismeretlen, próbáld meg azt elképzelni, majd illusztrálni.

Magasodó hegy lábánál
zöldellő liget.
Ilyen csodás zsenge zöld csak
édenkert lehet.

S lám, amott meg tükörfényes
csermely tekereg,
az üde zöld rónán át most
messzire siet.

Leonyid Hlibov

J. Hupalova. *Nyári nap*

Víztükörben nézi magát
egy magányos kányafa...
Áruld már el, mondd meg
nekem,
hogy' kerültél te oda...

Jakiv Scsoholiv

K. Kohan. *Égbolt eső után*

T. Sevcsenko. *Lihvinben*

Tüzes az ég széle,
nézem, lassan pirkad.
Fülemüle a ligetben
dalt rebeg a napnak.

Nesztelenül szellő szökken,
rónák álmot látnak...
Vízpart fölött zöld ruhában
fűzfák búsan állnak.

Tarasz Sevcsenko

I. Levitan. *Boglyák*

O. Mikora. *Ház a völgyben*

V. Kuscs. *Az ősz fuvallata*

Tudod-e azt, hogy a zenét is meg lehet jeleníteni színekkel, vonallal, folttal, azaz a színes vonalak és foltok ritmikus váltakozásával? Ezt **fényzenének** nevezzük. Egy zenerészlet meghallgatása után kíséreld meg a kiváltott hangulat ábrázolását, vonalakkal és folttokkal a színskála színeit véve alapul.
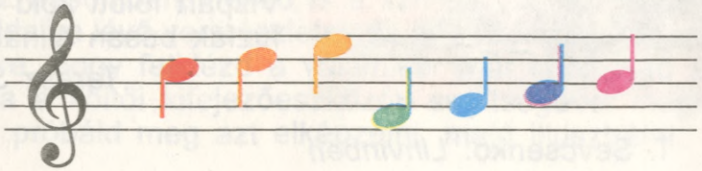
ARANYŐSZ

Arannyal átszőtt ősz

A művészi képességekkel rendelkező ősz megkezdte alkotói tevékenységét. Különböző színűre festette a fák leveleit: a zöld minden árnyalatától a sárgán át egész a vörösig. Napról napra egyre több piros vegyül a keverékbe. Csodálatosan szépek ezek az őszi levelek! Figyeld meg, hogy egyes falevelek teljesen egyszínűek, mások szélei világosabb vagy sötétebb árnyalatúak, a legtöbb felülete pedig finom átmenetet képez a színek közt.

K. Korisko. *Part*

M. Szolomjanij. *Meleg ősz*

O. Kravcsenko. *Ősz*

L. Zadorozsna. *Ősz*

Fesd meg akvarellel a különböző faleveleket! Később az aranyló ősz ábrázolásakor szükséged lesz ezekre a levelekre.

Az elkészítés sorrendje

✔ Válassz ki néhány levelet, figyeld meg, milyen az alakjuk: gömbölyű, hosszúkás, arányos vagy aszimmetrikus, majd fesd le papírra az eredetinél kissé nagyobb méretben!

✔ Bátran bánj az ecsettel, könnyed, lágy mozdulatokkal fesd halványzölddel!

✔ Mielőtt hozzálátnál a festéshez, emlékezz vissza, mit tanultál tavaly az akvarellről: hogyan fedi egyik szín a másikat, és hogyan keverednek egymással a színek. Érdemes felidézni az ismereteket, mert akkor sikeresen megfestheted az őszi leveleket. Idézd fel a vízfesték más tulajdonságait is, bátran mártsd az ecsetedet a vízbe!

Dolgozzatok együtt! A feladat elvégzéséhez szükségetek lesz az őszt jelképező lány körvonalrajzára. A figura haját és ruháját sárguló falevelekkel díszítheted.

Figyeld meg, hogyan változik a természet ősszel! Gyönyörködj a levelek sokszínűségében! Gyűjtsd össze a legszebb darabokat, és kedved szerint rajzold le vagy készíts belőlük applikációt (rátétdíszítést)!

Őszi csendélet

P. Visnyak. *Ősz*

V. Heda. *Csendélet gyümölccsel és osztrigával*

O. Sevcsenko. *Csendélet*

P. Cézanne. *Körte és őszibarack*

A természet ősszel csodálatos szépségével varázsol el, és finomabbnál finomabb gyümölcsökkel kényeztet bennünket.

Felkúszott a dinnye,
fel, a kerítésre...
Mi van ott a kertben,
a magasból nézte:
emitt pocakos tök
hasal sütkérezve,
amott meg a borsó
bajszát pedergette...
A cékla úgy fel van fújva,
akárcsak egy mérges pulyka.

Sztepan Zsupanin

Ha a többféle kerti gyümölcsöt egy abrosszal letakart asztalra vagy tányérra tesszük, mellé pedig hanyagul odavetünk egy kendőt, akkor **kompozícióról** (lat. műalkotás) beszélhetünk. A képzőművészetben ezt **csendéletnek** nevezzük.

A csendélet olyan képzőművészeti alkotás, amelyen a gyümölcsökön és zöldségeken kívül a környező valóság, a használati tárgyak (csészék, tányérok) mint a művészi ábrázolás tárgyai jelennek meg.

Nézd meg a tehetséges ukrán csendélet-festő Katerina Bilokur alkotását!

K. Bilokur. *Reggeli*

A festményen látható minden darab szinte életre kel. Érezzük a felvágott uborka és retek, a frissen szelt kenyér és a még gőzölgő, héjában főtt burgonya jellegzetes aromáját, a vázában pompázó bazsarózsa illatát. Bilokur csendéletei a bőven termő anyaföldről, a mezőgazdasági munka iránti tiszteletről és szeretetről, az ember és természet felmagasztalásáról szólnak.

Természet után fess akvarellel egy egyszerű csendéletet a természet ajándékairól! Mintául gyümölcs vagy zöldség szolgálhat.

Az elkészítés sorrendje

✔ Figyeld meg az adott gyümölcs vagy zöldség formáját, méretét és távolságát! Azokat, amelyek közelebb vannak hozzád, a rajzlapon lejjebb helyezed el, míg a távolabb lévőket feljebb.

✔ Tervezd meg a csendéletet, az adott gyümölcs vagy zöldség elhelyezését! Gondold meg, hogy a célnak melyik papírméret felelne meg a legjobban!

✔ Egyszerű grafitceruzával könnyed mozdulatokkal rajzold meg a csendélet vázlatát!

✔ Ha a csendéleteden csésze vagy csupor szerepel, akkor előbb azt kell megtanulnod, hogyan rajzold le a csésze száját és az alátétet. Mindkettő ovális alakú.

O. Kravcsenko.
Alma levelekkel

✔ F e s t é s. Már régebben is rajzoltál gyümölcsöt, de akkor csak az alakjára figyeltél.

Figyeld meg a valódi gyümölcsöt és annak ábrázolási módját a tankönyvben és a festményeken!

A festményen sokkal terjedelmesebb, s a fény esése a gömbölyű formán egyenlőtlenebbül oszlik el.

Az árnyékolás a gyümölcsökön a gömbölyűség megjelenítését segíti elő, s fokozatosan a félárnyékból a világos színbe megy át.

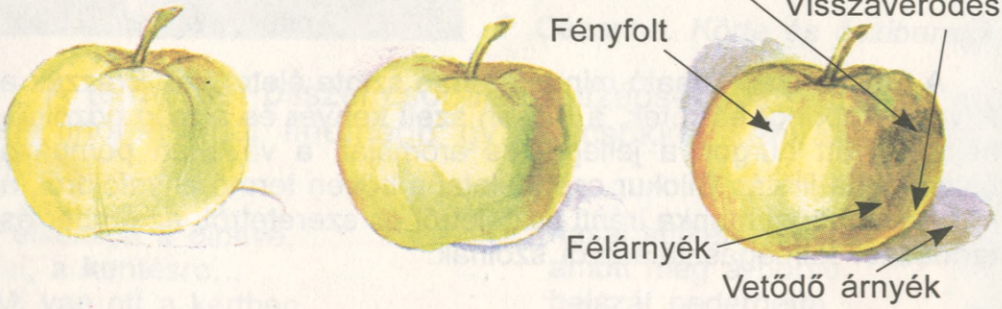

Mielőtt hozzálátnál a festéshez, keverd ki vízfestékből a zöld szín átmenetét világos árnyalatból sötétbe oly módon, hogy fokozatosan több vizet vagy festéket adsz hozzá.

A gömbölyű formák esetében a széleknél világosabb az árnyék, amit **reflexnek,** vagyis a világos felületről visszaverődő fénynek nevezünk. Ezt neked is tudnod kell megjeleníteni.

Nem szabad megfeledkezni a gyümölcs asztalra vetődő árnyékáról sem.

Figyeld meg, hogy a kortársaidnak mennyire sikerült a terjedelmet és a gömbölyűséget megjeleníteni a rajzokon!

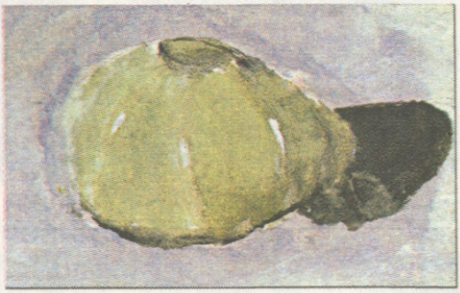

Tanulmányozd az őszi virágokat: az őszirózsát, a büdöskét, a krizantémot, a dáliát! Gyönyörködés közben figyeld meg, hogy mindegyik alakja gömbölyű annak ellenére, hogy színükben különböznek.

A következő képzőművészet-órára hozz néhány virágot!

Az ősz virágai

Szereted a virágokat? Szoktad-e csodálni őket? Biztosra vehető, hogy igen.

Igen sokféle virág nő a kertekben, parkokban. A környezetünket virágokkal tehetjük szebbé. Különleges alkalmakkor szívesen ajándékozunk virágot egymásnak. A mezei virágokból összeállított csokor bája megfoghatatlan. Úgy tűnhet, hogy mivel rengeteg van belőlük, korlátlanul lehet szedni őket. Ha viszont elolvasod Volodimir Szoszjura versét, akkor megérted, hogy ez nincs így.

Virágot sohasem szoktam én letépni,
hiszen a fájdalmat, tudom, ő is érzi...
Keserves kínjait nem bírnám én nézni...
Akárcsak az ember, ő is akar élni...

Sajnos napjainkban egyre több virágos növényfaj tűnik el a természetből. Kitaposssák az állatok, vagy felelőtlen emberek tépik ki őket tövestől. Gondolj erre, amikor le akarsz szakítani egy mezei virágot. A virág akkor szemet gyönyörködtető, amikor a szárán virít.

Rózsa, őszirózsa, szegfű, lángvirág, mályva, büdöske, az örökzöldek és sorolhatnánk tovább a virágneveket, amelyek mindig is ékesítették rétjeinket és kertjeinket. A már említett

Katerina Bilokur festőművész gyakran alkot tavaszi, nyári és őszi, kerti és mezei virágokat ábrázoló csendéleteket. Festményein a virágok a szemlélő számára szinte élőnek tűnnek, gyakran olyan érzése támad az embernek, mintha maga is ott állna a mezőn, és teli tüdővel lélegezné be a számtalan virág bódító illatát.

Most ősz van. Beszéljünk az őszi virágokról.

Szeretem az ősz virágait...
A búcsúzás csokrai ők...

Volodimir Szoszjura

K. Bilokur. *Nyírfa és virág*

K. Bilokur. *Virágcsokor*

G. Bilan. *Krizantémok*

D. Jemec. *Virágok*

L. Zadorozsna.
Őszi csendélet

T. Sismarjova.
Aranyló napsütés

A képzőművészetben a virágok és a természetben fellelhető más tárgyak ábrázolásmódja különböző. A bal oldali festményt vagy a jobb oldali grafikát nézve azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a művészek a tárgyakat a térben elhelyezve a valós helyzetnek megfelelően festették meg. Az ábrázolásnak ezt a módját **realisztikusnak** nevezzük. Ezenkívül számos más ábrázolási mód is létezik.

Hasonlítsd össze például a lenti képeken látható virágok dekoratív ábrázolásmódját a valósághű festési módszerrel. Gyönyörködj az ukrán népművészek díszes virágaiban, és gondolkozz el, miben tér el egymástól a két módszer!

L. Pisa. *Bimbók*

J. Gorbacsov.
Csendélet rózsákkal

A dekorációs művészetben a virágok és más tárgyak ábrázolásának megvannak a sajátosságai. A művész általában arra törekszik, hogy a virág legjellemzőbb vonásai kerüljenek ki az ecsetje alól.

Az esetek nagy többségében az ilyen ábrázolási módot felületinek nevezzük. Gondolkozz el azon, vajon a más-más tárgyak gömbölyű felületeinek díszítését könnyebb-e az *ujjunkkal* megfesteni, esetleg használjunk *körecsetet* vagy alkalmazzunk *mártogatós* vagy *lenyomatos* módszert.

Díszítsd az őszi virágokat saját elképzelésed szerint! Figyeld meg a tanár asztalán látható virágokat, hasonlítsd össze azokat: a gömbölyű formát a kisebb-nagyobb virágszirmok összessége adja. Amikor az őszi virágok díszítéséhez érsz, hagyatkozz a fantáziádra: választhatod a valósághű vagy meseszerű ábrázolásmódot.

Válassz olyan kompozíciót, amely egy-két virágból és bimbóból áll: legyenek levelek is a virágszáron. A rajzlapon szépen elhelyezve kösd csokorba őket. A valóságosnál fesd kissé nagyobbra a virágokat.

Belátásod szerint festék, színes ceruza, zsírkréta vagy színes toll alkalmazásával ábrázolj valósághűen, természetből vett minta alapján egy virágot vagy bármely más növényt. Tetszés szerint díszítéskor alkalmazhatod az eljárások közül az applikálást (rátétes díszítés) vagy a kivágásos módszert.

A fák élete

Képzeljük azt, hogy a fák olyanok, mint az emberek. A fa törzse — a test, ágai és hajtásai — a kézfej és az ujjak, a levelek pedig — a ruha.

A téli pihenő után felébrednek a fák és felöltik könnyed, lenge szoknyájukat, amelyek a nyáron gazdag, zöld sátorrá nőnek.

Ősszel a fák ismét téli álmukra készülődnek, és ahogy búcsúznak a nyári naptól, egyre gazdagabb, melegebb színű ruhákba öltöznek.

Festi az ősz a fák lombját
— sárgul már a nyárfa —,
s a szilfánál nagy ecsetjét
vörös színbe mártja.

O. Afanaszjev

Az élőlényekhez hasonlóan a fáknak is vannak érzéseik: fájdalmuk és örömük, hangulatuk és jellemük.

Figyeld meg ezen és a következő oldalon azt, hogy milyenek a fák a festményeken és a grafikákon!

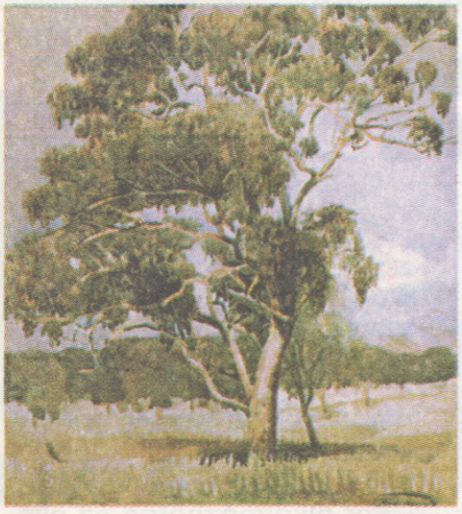

O. Kravcsenko.
Eukaliptusz

V. Szinhajivszkij.
Sevcsenko hársfája

K. Bilokur. *Tavaszelő*

P. Koncsalovszkij. *Fa*

T. Sevcsenko.
Kijevben

T. Jablonszka.
A szednyivi almafák télen

Gondolkozz el azon, hogy milyen eszközökre lenne szükséged ahhoz, hogy megfelelő módon ábrázolj egy fát. A puha, gömbölyű ecset nagyon kézenfekvő a törzs megrajzolásánál, mivel folyamatosan mehetünk át a vastag vonalvezetésből a vékonyba, az ágak és hajtások megjelenítéséhez. De alkalmas erre a célra géles toll vagy a kihúzáshoz használt fekete festékanyag (tus) is.

Olvasd el a versrészleteket, és döntsd el, melyik festményhez illenek a sorok!

Egy karcsú nyírfácska hófehéren
önfeledt táncát járja éppen:
pödörve hajladoz' ide-oda —
s tépetten hull róla a levélruha...

Platon Voronyko

Dereng az ég,
susogni kezd a nyárfa...
Mennyi szépet rejtett
e lágy susogásba...

Platon Voronyko

Két lehetőséged van: írsz egy rövid elbeszélést vagy verset egy olyan fáról, amelynek a leírása nincs a tankönyvben, vagy pedig grafikai eljárással ábrázolod az egyik általad kiválasztott fáról szóló elbeszélés vagy vers illusztrációját körecsettel, géles tollal vagy tussal. Tetszés szerint alkalmazhatsz festéket vagy egy érdekes festési módszert, melynek neve **foltgrafika**.

Az elkészítés sorrendje

✔ Vízzel oldj fel fekete vagy barna festéket, mártsd bele jól a puha ecsetet, majd lágyan tegyél a rajzpapír alsó részébe egy foltot. (Használhatsz tust is, de ebben az esetben pipettával készítsd a pöttyöt.)

✔ A rajzlapot előre, hátra, oldalra mozgatod, közben szívószállal fújod, hogy a folt szétfolyjon. A festékcseppek egyre hosszabb és véknyabb csíkot hagynak maguk után. Az alakzat fokozatosan egy lekopasztott fához vagy bokorhoz kezd hasonlítani. Fedőfestékkel rajzolj az ágakra leveleket.

Applikációs módszerrel készíts díszes fát!

1. m ó d s z e r: vágd ki színes papírból a fatörzset, az ágakat és a leveleket, majd ragaszd az alapul szolgáló kartonlapra vagy keménypapírra!

2. m ó d s z e r: színezd ki az alapul szolgáló kartonlapot (figyeld meg a könyvben látható munkát), a leveleket pedig az őszi paletta színeivel festett papírból vágd ki!

Kinn már ősz van

A fák megfigyelése és lerajzolása után visszatérünk az őszi természethez, de most a városi és a vidéki tájat fogjuk megszemlélni. Gondolkozz el azon, hogyan lehetne a rajzon érzékeltetni a **tér mélységét**.

T. Jablonszka. *Friss levegő*

Nézz ki az ablakon vagy a nyitott ajtón: úgy tűnik, mintha berámázott tájképet látnál. Szerinted miért éppen a nyitott ablak- vagy ajtórésen át látjuk így? Ennek a következő a magyarázata: az ablak közelebb van, a táj pedig azon túl.

E m l é k e z z v i s s z a: minél távolabb van a tárgy, annál kisebbnek tűnik és annál magasabban helyezkedik el. Azok a tárgyak, amelyek közelebb vannak, részben takarják a távolabb lévőket. S mi a helyzet az úttal, ösvénnyel, folyóval? Ahogy távolodnak tőlünk, egyre keskenyebbnek látszanak. A távolság hatására a tárgyak színe is változik, világosabbá és egyre hidegebb árnyalatúvá válnak.

Bizonyítsd ezt a tényt a 35—36. oldalon látható tájképekkel! Beszéljétek meg az osztállyal a táj mélységének ábrázolási módját a sík felületen!

M. Romandin. *Ősz*

A festmény szemlélése közben figyelj oda a színekre is. A meleg őszi színek palettája nagyon gazdag — az aranylótól a bíborvörösig, a tompazöldtől a sötétbarnáig terjed. Mostanra már jól megtanultad, hogyan lehet vízfestékből meleg és hideg, világos és sötét színeket kikeverni.

Tekintsd meg figyelmesen ezt a színes foltot.

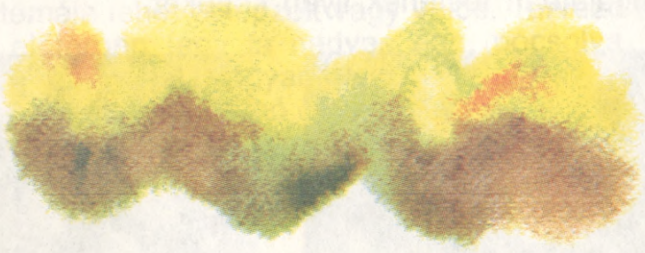

Tenyereddel takard le a folt alsó felét, ahova az ősz színeit festették! Mit figyeltél meg? Most fedd le a felső, ragyogó, napos részét. Hirtelen mintha minden szín tompábbá vált volna, ami a hangulatunkra is kihat. Ez játszódik le a természetben is. A 36. oldalon látható festmények a természet változásának különböző állomásait mutatják be.

Az Aranyősz című festményen tiszta, világos színek az uralkodóak. A hideg árnyalatok éles ellentétet képeznek a meleg színekkel, ami még inkább kiemeli azok fényes ragyogását. A festékek játékos használatával a művész az ősz ünnepélyességének érzését fokozza.

O. Andrejev. *Aranyősz*

Az alábbi festményeken az ősz különböző időszakait örökítették meg az alkotók — a komor, hideg, esős, szeles késő őszt. Az erre az évszakra oly jellemző színek már nem ragyognak melegen, mint ahogy azt a derűs napokon megszoktuk. Egyre fakóbbak, hidegebbek, s az égbolt tiszta, élénk színei sötétté, borongóssá és komorrá válnak. A színek közti átmenet finoman kidolgozott. A komorabb hangulat ellenére a tájnak megvan a maga bája. Az alkotóművészek szomorú hangulatban festenek ilyen képeket.

O. Minko. *Őszi derengés*

O. Szirenko. *A tóparton*

Most képzeld azt, hogy az eget hirtelen komor, szürke felhők borítják, hideg őszi eső szemerkél, a szél heves lökésekkel támad, a fák nyirkos ködbe burkolóznak.

A palettádon keresd ki a késő őszre jellemző összetett árnyalatokat, és próbáld meg ábrázolni a komor, borús idő megfoghatatlan szépségét! A megjelenítés eszközei közül alkalmazd a **kontrasztot** (ellentétet) és az **árnyalatot** (nüanszt), amelyek a fenti festményeken is szembeötlők.

Amikor a rossz, esős időt akarjuk megfesteni tájképen, a legszerencsésebb, ha az akvarell egyik elemét, a *bemosás-technikát* használjuk. Különösen előnyös ez az eljárás a köd és az eső ábrázolására: ettől a körvonalak és árnyak lágyakká, kissé elmosódottakká válnak, a színek finoman folynak egymásba, meglepő hatást kiváltva ezáltal. A festékkel oldott vizet szivacs vagy vatta segítségével a rajzlapra viszed. Az alapozás meghatározza, hogy a továbbiakban a színskála melyik árnyalatával fogsz dogozni.

Rajzod témája lehet elképzelt vagy valós. Tervezd meg a képet: mi lesz az előtérben (egy fa nedves ága, pocsolya, házikó vagy esernyőt tartó emberek), hogyan alakul a háttér (lágyan elmosódott fák körvonalai, amelyek az eső és a ködfátyol miatt kékesszürkének tűnnek).

A megfelelő hangulat megteremtéséről az alábbi versek és természetesen a zene gondoskodik.

A ligetben süvít a szél —
nyárfát tördel s a mezőn át
ördögszekért* görget...

Tarasz Sevcsenko

Friss a szántás, feketéllik,
eső veri, sűrűn esik...
Körül minden hideg, nyirkos —
nap melegét bárhogy lesik.

Andrij Babenko

Hűvös, borongós őszi nap...
A szél unottan felsüvít.
Mogorva, tépett felleget
a menny kékjére ráborít...

Határtalan komor mező.
Az eső hull, szitál...
A ház előtt ruhátlanul
didergő nyírfa áll.

Volodimir Szoszjura

* Növény

Alkoss a fentiekkel ellentétes témájú rajzot, amelyen az ősz ragyogó szépségét fested meg!

L. Turzsanszkij. *Esti árnyak*

Figyeld meg a realista stílusban készült művet! Alkoss ennek alapján egy olyan tájképet, amely úgynevezett „tépett” vagy vágott *applikációs* eljárással készül, illetve alkalmazd azt a *festési* technikát, amely a világos színek ecsetvonásait láttatja.

AZ ÁLLATVILÁG ÁBRÁZOLÁSA A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN

Az ember hű barátai

Biztosan tudjuk, hogy az ősember már rajzolt állatokat. Legékesebb bizonyítékai ennek azok az őskori leletek, amelyeket barlangrajz néven ismerünk. Az ősember rajzolás közben bővítette ismereteit az állatokról, elképzelte a vadászat jelenetét. Biztos volt abban, hogyha nyilával megsebzi az állatot a rajzon, akkor a valós vadászaton is sikerrel jár.

Figyeld meg a Spanyolországban található Altamira-barlang falán látható megsebzett bölény meglepően élethű, valós, kifejező figuráját. Szinte halljuk a megsebzett vad dühös fujtatását. Hatalmas testével, ívelt hátával, leszegett fejével, fenyegetően előreszegezett szarvaival, úgy tűnik, ugrásra készen vár a megfelelő pillanatra, hogy az őt üldöző, kiáltozó vadászok elől az oltalmat nyújtó erdőbe meneküljön.

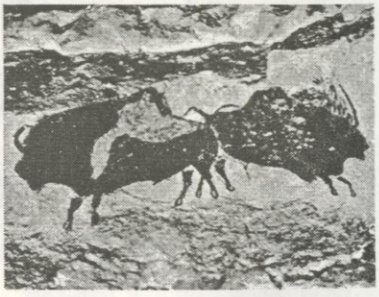

A következő barlangrajzon az őskori mesternek egy egészen más pillanatot sikerült megörökítenie: a menekülő szarvasok feszült, ám kecses mozgását.

Vajon a kortárs művészek rajzolnak-e állatfigurákat? Természetesen igen. Őket **animalistáknak** (lat. *animal* — állat szóból) nevezzük. Ma azonban az állatábrázolás módjai lényegesen eltérnek a kőkorszakitól, mivel az állatot az élő természettel szerves egységben jelenítik meg. Az animalista művészek ragasztják, rajzolják és festik az állatokat. Ismerkedj meg néhány ilyen alkotással ezen és a következő oldalakon.

G. Kuznyecov. *Állatrajzok*

A gyerekek nagyon szeretik az állatokról szóló, gazdagon illusztrált könyveket. Talán a legismertebbek ezek közül Jevhen Csarusin „Különböző vadállatok”, „Nagyok és kicsik”, „Hogyan lett a mackóból medve” című művek, amelyekhez a szerző maga készítette az illusztrációkat. A rövid elbeszélések a szerzőnek az állatok iránti végtelen szeretetéről tanúskodnak. Figyeld meg, milyen mesterien érzékelteti a művész az állatok belső és külső vonásait.

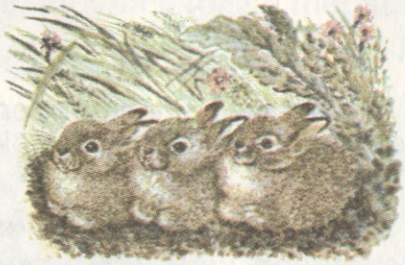

Most pedig szemléld meg a szobrokat! Mondhatjuk-e azt, hogy csak a külalakot reprodukálta az alkotó? Nem, a szobrász arra törekedett, hogy mindkét állat legjellemzőbb vonásait is belevigye a szobrokba, a mozgást, a testtartást, a szokásokat. És mennyire szemléletesek, érzékletesek és jól mintázottak ezek a szobrok! Az állatok körvonala (sziluettje) természetes és szép, alakjuk egész, tömör, áramvonalas.

I. Jefimov. *Vadkan*

I. Jefimov. *Szarvas*

Figyeld meg a vázlatos rajzokat, amelyek segítségedre lesznek az órán: a törzs megformálásának alapját mindegyik esetben „babszemre" emlékeztető ovális forma adja, attól függetlenül, hogy az adott állat háta homorú vagy domború.

A mai óránk hőse egy szolgálati kutya, amely az ember különböző parancsait hajtja végre. Az ilyen ebeket tekintik a házi állatok közt a legodaadóbbaknak és legokosabbaknak. Mintázd meg gyurmából a kutya alakját!

Képzeld azt, hogy kutyakiállításon vagy. Egymás után vonulnak a nézők elé a négylábú kedvencek. Külsejük, tulajdonságaik és képességeik alapján mind különböznek egymástól. Úgyszintén eltérőek a **testarányaik** is. Az egyik kutya arányos, formás, szinte gőgös. Hosszú nyakú és lábú, feszes a hasa, masszív a mellkasa, nyújtott a pofája, és magasan hordja a fejét. A másik ellentéte az előzőnek: alacsony termetű, tömzsi testalkatú. Testrészeinek más az aránya. Nagyon szigorú és határozott állatnak látszik.

Próbáld meg körülírni a többi kutyát.

Mostanra már biztosan eldöntötted, melyik állatot mintázod meg gyurmából. Ismerve az állati test általános felépítését, könnyű dolgod lesz a részletek és a külső vonások kialakításában.

Az állatfigurák megformálásához a gyurmán kívül használhatsz sós tésztát vagy agyagot. De először is a kiválasztott anyagot jól ki kell dolgozni, amihez mindkét kezedre szükséged lesz. Segítségedre a mintázófa lehet, amellyel le tudod szedni a felesleges anyagot, elsimíthatod az egyenetlen felszínt és kisebb figurákat is meg tudsz vele formálni.

A formázás sorrendje

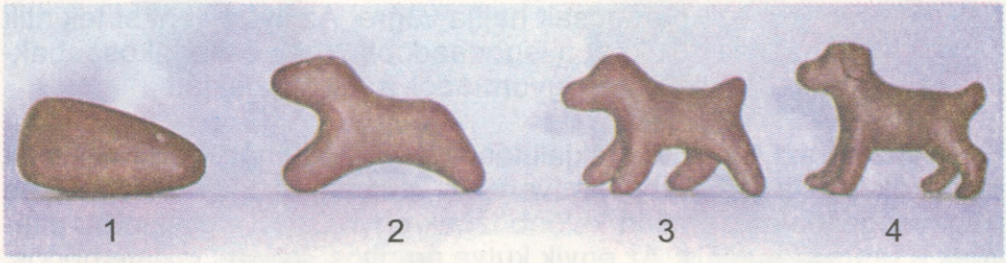

1, 2 — készítsd el az állatfigura kezdetleges vázlatát, amely a test alakját mutatja;

3 — mintázófával vágd le a figura alsó részét;

4 — ha mindezzel megvagy, akkor láss hozzá az általad elképzelt kutya alakjának a megformálásához. Ha szükséges, nyújtsd, gömbölyítsd, adj hozzá nyersanyagot vagy vegyél el belőle, annak függvényében, hogy nagyobb vagy kisebb méretű állatot mintázol.

Íme, egyetlen munkadarabból többféle állatfigurát, illetve kutyafajtát tudsz kialakítani. De mindig figyelj a legfontosabbra: elképzeléseid megvalósítása sokban függ a kézügyességtől.

Ha ülő állatot akarsz megmintázni, akkor már a kezdeteknél alakítsd az anyagot a következőképpen. A mintázófa és az ujjaid segítségével fokozatosan formáld élethűvé a figurát. Minden oldalról szemléld meg, hogy arányos legyen.

A kényes részek (farok, láb, fül) könnyen elgörbülnek vagy letörnek. Ennek elkerülése végett meg kell erősíteni ezeket a helyeket fapálcika vagy vékony drót beépítésével.

Emlékezz vissza, milyen domborműveket ismersz még! Készíts el egy műalkotást valamelyik eljárás szerint vagy fesd meg! Ebben segítségedre lesz a következő versike.

Buksi farkát csóválgatja,
mondandóját tudtul adja.
Én meg — higgyétek el nékem! —
fark-beszédét meg is értem.
Azt közölte velem Buksi —
velem akar barátkozni...

Anatolij Koszteckij

Cicamica

Leggyakoribb lakótársunk a cica. Ez a kecses és szabadságszerető jószág hosszú ideig vadállat volt. A híres angol író, Rudyard Kipling „A kedvére sétáló macska" című meséjében állít emléket e kedves állatnak.

A macskákat először az ókori Egyiptomban tartották háziállatként, ahol szentekként tisztelték őket. Azóta is mind a mai napig a cicákat kecsességükért, nyájasságukért és eszükért szeretjük.

A kutyákhoz hasonlóan a cicáknak is sok fajtáját ismerjük. Ezenkívül valamennyi macska sajátos egyéniség, szeszélyes, ravasz. Van köztük nyugodt és lusta, játékos és kötekedő, általánosságban azonban végtelenül kedves állatok.

A macskák nagyon tehetségesek, ami nem fajtafüggő. Az egyszerű házi- és kóbormacska közt legalább annyi a jó képességű és éles eszű állat, mint a fajcicák közt. A híres bohócok, Jurij és Dmitrij Kuklacsov éppen ezért szívesebben dolgoznak csodálatos előadásaikon egyszerű házimacskákkal. Megdöntötték azt a régóta elterjedt felfogást, amely szerint a macska idomíthatatlan. Megfélemlítés és megalázás helyett szeretettel és kedvességgel nagyon szép eredményeket értek el. A cicák csodálatos szereplőkké válhatnak szabadságszeretetüknek és független jellemüknek köszönhetően.

Az ezen és a következő oldalon olvasható versikék alapján fedőfesték felhasználásával rajzold le a sétáló és alvó cicát!

Cirmos kandúr jó szokása:
a környéket körbejárja.
Ebéd után, ha jót aludt —
nyakába veszi a falut...
Cili cicánk nem így csinál...
Ő egész nap csak szundikál...

Valentin Moroz

A. Vaszilenko. *Macskák*

A kapuban kandúr ül...
Kapualjból szél fütyül...
Bebújik a résen át
s húzza kandúr bajuszát.

A napocska kibújik,
cicánkra süt, melegít —
őkelme meg dorombol...
Bárcsak tudnám, mit gondol...

Makszim Rilszkij

Válaszd ki a megfelelő színű papírt, hogy az állat körvonalai ellentétes hatásúak legyenek! Az állat teste legyen kifejező és hajlékony, festhetsz ecsettel vagy az ujjaddal (fültisztítóval is próbálkozhatsz).

Az elkészítés sorrendje

A törzs megrajzolásával kezd a munkát! A kisebb részletek és sajátosságok árnyalását hagyd a munka végére.

A macska szőrének rajzolata és árnyalata nagyon sokszínű. A szőrszálakat a felvitt, ám még nedves fedőfesték dekorációs ecsetkezelésével vagy a már megszáradt festékfelület karcolásos eljárásával lehet megjeleníteni.

Hol és hogyan fessük meg a cica farkát? Válassz: a lába köré csavarva vagy magasan ívelve fested-e meg.

A munka utolsó fázisában érdemes kéznyújtásnyi távolról megszemlélni a rajzot. Ha a rajzlapon sok a fehér folt fent, lent vagy oldalt, akkor telítsd a kompozíciót növényekkel (fával, bokorral, virággal).

1. Applikáld tépéses technikával egy cica vagy más állat sziluettjét! Figyeld meg, mennyire sikerült ez kortársaidnak!

2. Készülj a következő órákhoz oly módon, hogy megfigyeled az állatokat: az állatkertben, a különböző tévécsatornák természetfilmjeiben! Figyeld meg, hogyan ábrázolják őket az állattankönyvekben, és természetesen az animalista művészek alkotásai.

Szervusztok, kis és nagy állatok!

Ma a vadállatokra összpontosítjuk figyelmünket. Amikor felnőtt leszel, akkor majd természetes közegükben is megfigyelheted őket.

De egyelőre meg kell elégedned az állatkertben, a televízióban, fényképeken, szakkönyvekben látott állatokkal.

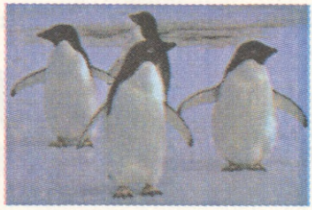

Olvasd el Mihajlo Szlabospickij A nyírfazsiráf című elbeszélését!

Gyakran járok az állatkertben. Minden állatot ismerek. Ott lakik az öreg, mindig álmos oroszlán, Gurgun, a mindig mérges, ketrecében fel-alá szaladgáló, farkát a rácshoz csapkodó tigris, Borbolya. Amint engem meglát, azon nyomban megnyugszik, és kezes, doromboló cicává válik. A hatalmas gorilla, Turduna mindig mérgesen kuporog ketrecének a sarkában. Morzsa, a kicsiny majom türelmetlenül makog, lábait úgy lengeti, mintha szárnyai lennének, ugrándozik és mókás grimaszokat vág.

Ábrázolj egy vadállatot **nyomatos** eljárással! Ennek során a grafikusok előbb megfelelő eszközökkel fémlemezbe, fába vagy linóleumba vésik (metszik) az állat alakját.

Próbáld meg a lenyomatot kartonból készített *matrica* segítségével megalkotni!

Az elkészítés sorrendje

✔ Vágd ki az állat alakját vékony kartonból vagy keménypapírból!

✔ Kend be az egyik oldalát fedőfestékkel és óvatosan fordítsd rá a rajzlapra (lehet fehér, színes vagy árnyalt)!

✔ Hogy könnyebben dolgozhass, a kartonfigura másik oldalára ragassz vékony papírcsíkot, amit fogóként használhatsz!

✔ Szorítsd rá a rajzlapra, s máris kész a lenyomat, ami szimmetrikus tükörképe a matricának.

Nem érdemes a matricát egyszínűre festeni, inkább legyen egyenlőtlen, képezzen átmenetet az árnyalatok közt. Ha így cselekszel, egyedi lenyomatot kapsz. Ha a matricád kemény, ám finom felületű kartonból készült, akkor többször is felhasználhatod. Vizes rongydarabbal letörölheted az előző festéket, más árnyalatot teszel rá, s így sokszínű lenyomatot készíthetsz.

Egyetlen matrica segítségével több állatfigurából álló kompozíciót is alkothatsz. Sorba állíthatod őket vagy arányosan helyezed el a rajzlap különböző pontjain. Alapként használhatsz színes vagy árnyalt papírt.

Az állatfigurák kiválasztása akkor sikeres, ha az egyszerű felépítés mellett döntesz: mondjuk, a tengerlakók közül a fókát, rozmárt vagy delfint választod. Testük áramvonalas (elöl legömbölyített, hátrafelé elkeskenyedő), végtelenül mozgékonyak, plasztikusak. Igyekezz nem elveszni a részletekben, csak a lényegre, a test körvonalaira összpontosíts!

Tengervízben fóka ázik —
mert a fóka sose fázik.
Hullámokon jót aluszik —
s ha kedve van — mélybe bukik.

Olekszandr Kononenko

Próbáld meg elkészíteni egy furcsa, színes papagáj vagy egy hosszú csőrű, horgászó pelikán kartonmatricáját, majd ezzel csinálj lenyomatot!

Állatok farsangja

Az állat külsejének és viselkedésének megfigyelésekor használjunk fényképezőgépet. Természetesen nem sikerülhet jól minden felvétel. Ugyanakkor a művész éles szeme, gyakorlott megfigyelőképessége és fejlett vizuális készsége a pillanat megörökítését is lehetővé teszi, **skiccel** (vázlattal) keltve életre a látottakat.

Készíts néhány skiccet vad- és háziállatokról! Ajánlatos az állatra jellemző testtartást megörökíteni. Rajzolj emlékezetből, benyomásaidra és fantáziádra hagyatkozva!
Az ilyen rajzok elkészítéséhez a legalkalmasabb a puha körecset használata, amellyel könnyebb a foltok és különböző vonalak megjelenítése. Az ecsetet gyakrabban kell vízzel oldott festékbe vagy tusba mártani, mint más esetekben.

Ajánlatos az állat alakjának megformálását foltból kiindulva kezdeni, amelynek tónusa vízfesték vagy híg tus esetében közepesen telítettre keverhető. A test körvonalait sötétebb tónussal ábrázolva tudjuk visszaadni az állat bundáját.

A testfelület világos foltjait a kiszáradt festéken világos pasztellel (zsírkrétával) jeleníthetjük meg.

Sima felületű papíron fedőfesték alkalmazásakor legegyszerűbb az ujjunkat használnunk. A finomabb formákat (pikkely, tollazat, tüske) a még nedves festékbe kell belekaparni. Figyeld meg, hogy az animalista művészek rajzain az állatok mozgása és testtartása rendkívül természetes.

A költemények is segíthetnek az állatok elképzelésében.

Mókus ugrál
ágról ágra.
Lompos farka
a kormánya.
Őkelmét a farka
egyensúlyban tartja.

Andrij Mjasztkivszkij

Ágról ágra ki mászik?
Fa tetején ki játszik,
s farkán csüngve hintázik?
Hogy ki ő, én jól tudom!
Ő a pajkos kis majom!

Olekszandr Kononenko

Képzeleted szárnyalásában nemcsak a versek, hanem a zene is segíthet. Gondolj csak Saint-Saens Charles-Camille (fr. e.: sen sans sárl kamill) „Az állatok karneválja" című művére. Zenehallgatás közben próbáld meg elképzelni az állatokat. Az egyik részletben az oroszlánt, a másikban a nyuszit ismered fel. Melyik állat alakja jelenik meg lelki szemeid előtt, amikor lassú vagy szaggatott ritmusú magas hangfekvésű zene szól. Miképpen érzékelhető a futás, vágtázás?

Hallgasd a zenét, képzeld el a mű szereplőit, ezután bátran, gyors mozdulatokkal vesd papírra az állatok körvonalait arra törekedve, hogy érzékeltesd mozgásukat, szokásaikat és jellemző vonásaikat.

Készíts egy állat- vagy madárfigurát ábrázoló művet. Az elkészítés módját magad választod — applikálhatod, szálhúzáshoz (azsúrozáshoz) hasonlóan festheted vagy fedőfestékkel készíthetsz collage-t (fr. e.: kollázs) (művészeti irányzat, amely szerint a festéken kívül a képre ragasztható textildarab vagy papírszelet. — A ford. megj.).

EMBERÁBRÁZOLÁS A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN

Ábrázoljunk embert!

Az elmúlt órákon megtudtad, hogy az őskori művészetben először az állatokat ábrázolták. Vajon mikor tanulták meg az emberek saját magukat lerajzolni? Erről ugyancsak a barlangrajzok tájékoztatnak bennünket.

Figyeld meg a furcsa emberfigurákat a barlangok falain. Ezek a „művészi gyakorlatok” azzal a céllal készültek, hogy megörökítsék a mindennapokat.

Ősi világot rejt a barlang mélye...
Figyeld csak, nézd a sziklarajzokat!
S felbukkannak a rég letűnt világból,
kik emlékül itt hagyták azokat...

Marija Vorobej

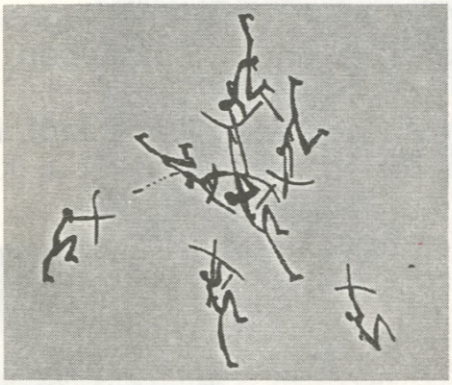

Az emberfigurákat tudatosan ábrázolták kicsiny kontúrokkal. Ennek ellenére meglepően kifejező az alakok gyors mozgásának, lendületének, **dinamizmusának** a megjelenítése.

Idővel ez is megváltozott. Az ókori Görögországban — az olimpiai játékok hazájában — meztelen, jó testfelépítésű sportolókat ábrázoló alkotások jelentek meg.

Poliklet. *Dorifor*

Az ókori görögök felfogása szerint az ember szépséggel és fizikai erővel van megáldva, képtelen a rossz tettekre. A görögöknél az atléták szobrairól a **harmónia** sugárzott, azaz a szépségük, erejük és hősiességük megfelelő összhangban volt.

Te is megtanulod az emberábrázolás módjait. De ehhez ismerned kell az emberi test felépítését és arányait. Emlékezz vissza, mit tudsz az **arányosságról**, azaz valamely művészi alkotás részeinek egymáshoz való viszonyáról, arányáról. A felnőttek és gyermekek testének arányai eltérnek. Például a gyermekfej mérete a testmagassághoz viszonyítva aránytalanul nagyobb a felnőtténél.

A felnőtt ember alakjának főbb arányai

✔ Az emberi test középpontja azon a helyen van, ahol a törzs és a comb összeér. Vagyis a lábszár hosszúsága nagyjából megegyezik a törzs és a fej együttes méretével.

✔ A láb és kéz hosszúsága majdnem egyforma.

✔ A könyök feltételesen felezi a kezet (a derék tájékán), a lábszár közepét a térd adja.

Ugyanakkor a festőművész nem fotográfus, jogában áll változtatni ezeken az arányokon annak érdekében, hogy kifejezőbb legyen az alak.

Most, hogy már vannak ismereteid az arányokról, képes vagy megítélni az emberábrázolás jelentőségét a képzőművészetben.

K. Trutovszkij.
A virágkoszorú

Honoré Daumier
(e.: onoré domié). *Don Quijote*

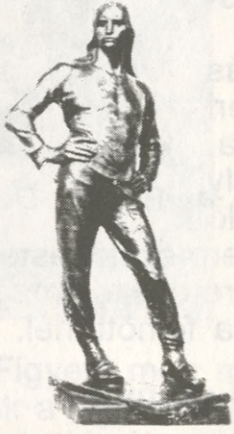

Constantin Meunier (e.:
konsztanten mönyié).
Kikötői munkás

J. Matejko.
A festő gyermekeinek portréja

A bal oldali szobor egy munkásembert ábrázol, aki annak ellenére, hogy nagyon fáradt, a szobor beállítása, a test arányai, a végtagok súlya nyomán erőt és méltóságot sugároz. Karcsú és arányos testtartása fennkölt és harmonikus.

O. Murasko. *Lányportré*

A veled körülbelül egykorú, ünneplő ruhába öltözött fekete szemű kislány portréját látod. Mosolya és élénk, fürge tekintete életvidámságot mutat. A festmény a sötét és világos színek ellentétére épít, csodálatos a színvilága.

A kislány arcának megfestésénél a festő a *kontraszt* használatához folyamodott: a folthatás kiemelésének eszközével sötét háttérben világos arcot festett. Fekete szemét és huncut mosolyát a világos háttér domborítja ki.

Most pedig figyeld meg, hogyan kell rajzolni az emberfigurát kontúr (körvonal) nélkül, azaz csak magát a sziluettet.

Az ember feje ovális alakú, az alak vázlatának megrajzolása közben figyelj a szemek elhelyezésére. Az alak középpontja a kiindulópont, amelynek felső részét a törzs és a fej adja, az alsót pedig a láb. Fel is öltöztetheted az emberfigurádat.

Fedőfestékkel készíts egy olyan kompozíciót, amelynek központi alakja egy mesehős, egy kislány és az őt körülvevő tárgyak.

A kislány mellé rajzolj egy kisfiút is! Modellként szolgálhat egy barátod, ismerősöd vagy egy irodalmi hős is.

Az ember és a mozgás

Minden élőlény tud mozogni. A mozgás — maga az élet. Senki nem tud aktív mozgás nélkül meglenni (esetleg álmában).

Az emberi test alapját a *csontváz* képezi, amely különböző méretű csontok összessége. A csontokat ízületek kapcsolják össze. A mozgásban az izmok játsszák a fő szerepet, s az egész folyamatot az agy „vezérli".

Milyen mozgásra képes az emberi test?

✔ A törzset a csigolyákból álló, derékban is hajlékony gerincoszlop tartja.

✔ A nyakcsigolya a fej mozgását biztosítja.

✔ Mozgáskor óriási szerepet játszanak a végtagok: a kéz könyökben hajlékony, a láb — térdben. Az ember vállízületeinek köszönhető, hogy a kezével, a combízületeinek hála, hogy a lábával széles, körkörös mozgásra is képes.

✔ A kéz és a lábfej csontjai is aktív részesei a mozgásnak.

Már tudod, hogy a mozgásban lévő test ábrázolása a képzőművészetben eléggé régi keletű. Tekintsd meg ismét az 56. és 57. oldalon látható kicsiny, gyors mozgásról tanúskodó emberábrázolást. Ezek hasonlóak az itt láthatókhoz.

Az egyiptomi piramisok falfestményei az ókori mesterek munkájáról tájékoztatnak bennünket.

Az ókori Görögország szobrászművészetével már részben megismerkedtél, de a görögök nemcsak ezzel váltak híressé. Égetett agyagból — **terrakotta** — különböző formájú edényeket készítettek, amelyeket a mitológiából vett jelenetekkel, ember- és állatalakokkal díszítettek. Ezek csak sziluettek, de nagyon kifejezők, könnyedek és finomak. A vázafestő mesterek finom ecsettel, fekete vonalakkal rajzolták bele az arc és a test részleteit, a ruhák redőzetét az edény eredeti alapszínébe. Az ilyen ábrázolást **vázafestészetnek** nevezzük.

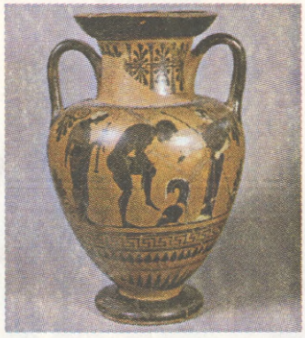

Fekete festésű váza

Vörös festésű váza

A későbbi korok festészetének emberábrázolásában is gyakran találkozhatunk mozgékonysággal, elevenséggel, sportolással.

Figyeld meg a 63. oldalon a mozgásban lévő ember ábrázolását a grafikákon, a szobron és a festményeken, és jelöld ki a szerinted legdinamikusabb kompozíciót.

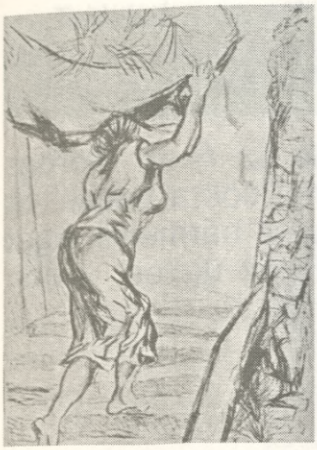

Renato Guttoso.
A hordárnő

V. Scsur.
Raffaello

O. Sevcsenko.
Termésbetakarítás

V. Szinhajivszkij.
Zsibongó Ukrajna

Renato Guttoso.
Strand (részlet)

Fesd tele a rajzlapot mozgásban lévő emberfigurákkal! Dolgozz ecsettel!

Figyeld meg a sportolók mozgását a stadionban, az iskola sporttermében vagy a televízióban: gyönyörködj az emberi test rugalmasságában, mozgékonyságában és próbáld megjegyezni a látottakat!

Mozgás és sport

Már tudod, hogy az olimpiai játékok az ókori Görögországból indultak világhódító útjukra, ahol sokra becsülték és szerették a sportot. Ha a képzőművészet bármelyik ágát nézzük, a témaválasztásban leggyakoribb az ügyes, gyors, fürge, erős és szívós sportolók ábrázolása.

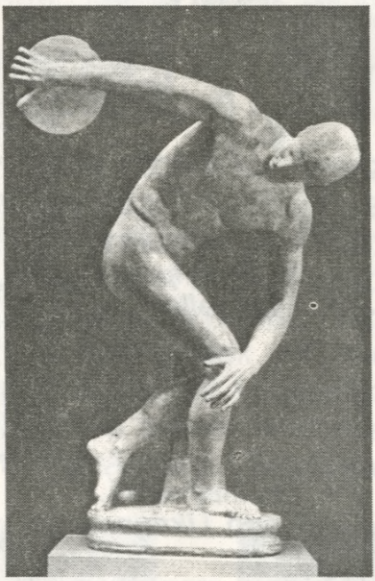

Mürón. *Diszkoszvető*

Íme egy ógörög szobor, amelyet Mürón (olv. miron) alkotott. A test több egymást követő mozdulatát egyesítette azzal a céllal, hogy a diszkoszvetés lendületét érzékeltesse. A merészen elcsavart atlétatesten érezzük a megelőző és egyben a következő mozdulatot is. Egy pillanat, s a diszkosz elrepül.

Sporttal minden időben foglalkoztak az emberek. A világ valamennyi országában sportolnak, elterjedtek a különböző sportágak, kialakultak a nemzeti sportversenyek. Biztosan szeretnéd megismerni Ukrajna sporttörténetét. De előbb tisztázzuk, hogy ismered-e a *hopák* nevű ukrán néptáncot. Ez a szó kezdetben a zaporizzsjai kozákoknál a katonai-harci kiképzést jelentette. Mozgástechnikáját tekintve a karatéhoz hasonlított. A mai modern képzőművészetnek is kedvelt témája a sport.

Tekintsd meg ezt a szobrot! Mennyire dinamikus az antik íjász alakja, a mozdulatok belső feszültsége szinte érzékelhető (pedig se nyílvessző se húr nincs az íjon)! A test izmai pattanásig feszültek.

Émile-Antoine Bourdelle (fr.e.: emil-antoán burdel).
Az íjazó Heraklész

Ismerkedj meg a későbbi korok festményeivel és szobraival. Értékeld művészi kifejezőerejüket!

V. Szmirnov. *Idő*

V. Filatov. *Nyújtózkodó*

Gustave Courbet (fr.e.: güsztáv kurbé). *Birkózók*

Hogyan hatnak rád az adott képzőművészeti alkotások sportolói? A legjellemzőbb vonások közül melyek a legérzékelhetőbbek — a fürge mozgás, a könnyed és légies mutatvány vagy a férfias erő?

A **dinamika** (mozgás) és **statika** (nyugalmi állapot, egyensúly) két ellentétes fogalom.

Figyeld meg, hogy a sportolókat ábrázoló szobrokon az emberi fej ovális alakú, a nyak, a törzs, a kezek és lábak pedig hengerszerűek.

Gyúrj egy mozgásban lévő sportolófigurát!

Az elkészítés sorrendje

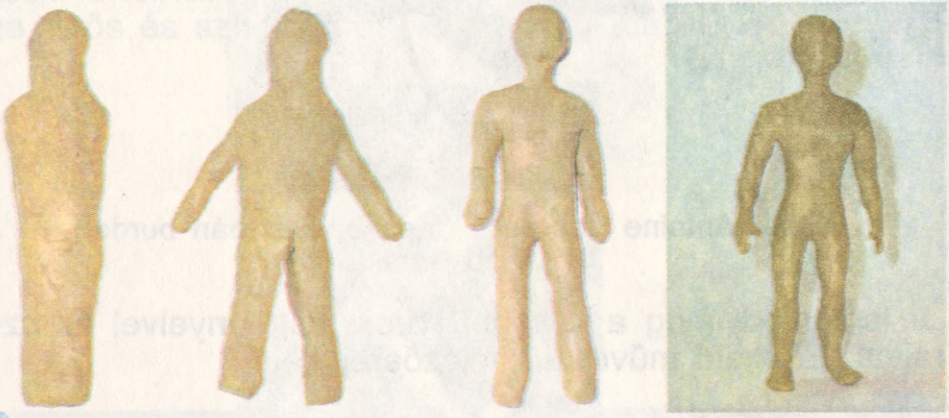

A sportolóknak nem kell mindig vigyázzállásban lenniük. A te figurád legyen éppen lendületben. Könnyen megteheted, mivel puha, rugalmas anyaggal dolgozol. Emlékezz vissza a sportolók mozgására. Légy bátor és határozott: hajlítsd a figurát, fordítsd el a törzsét, görbítsd és emeld magasba a végtagokat. De ne feledkezz meg az anyag puhaságáról, ezért meg kell erősíteni a végtagokat vékony pálcikákkal vagy dróttal.

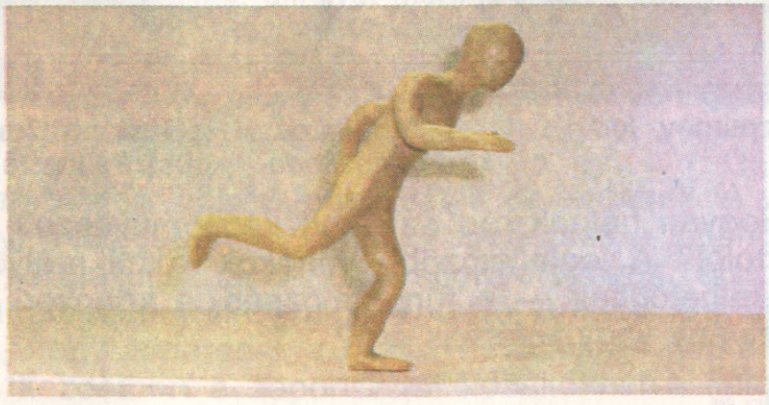

Alakíts a figurád mozgásán vagy testtartásán tetszésed szerint!

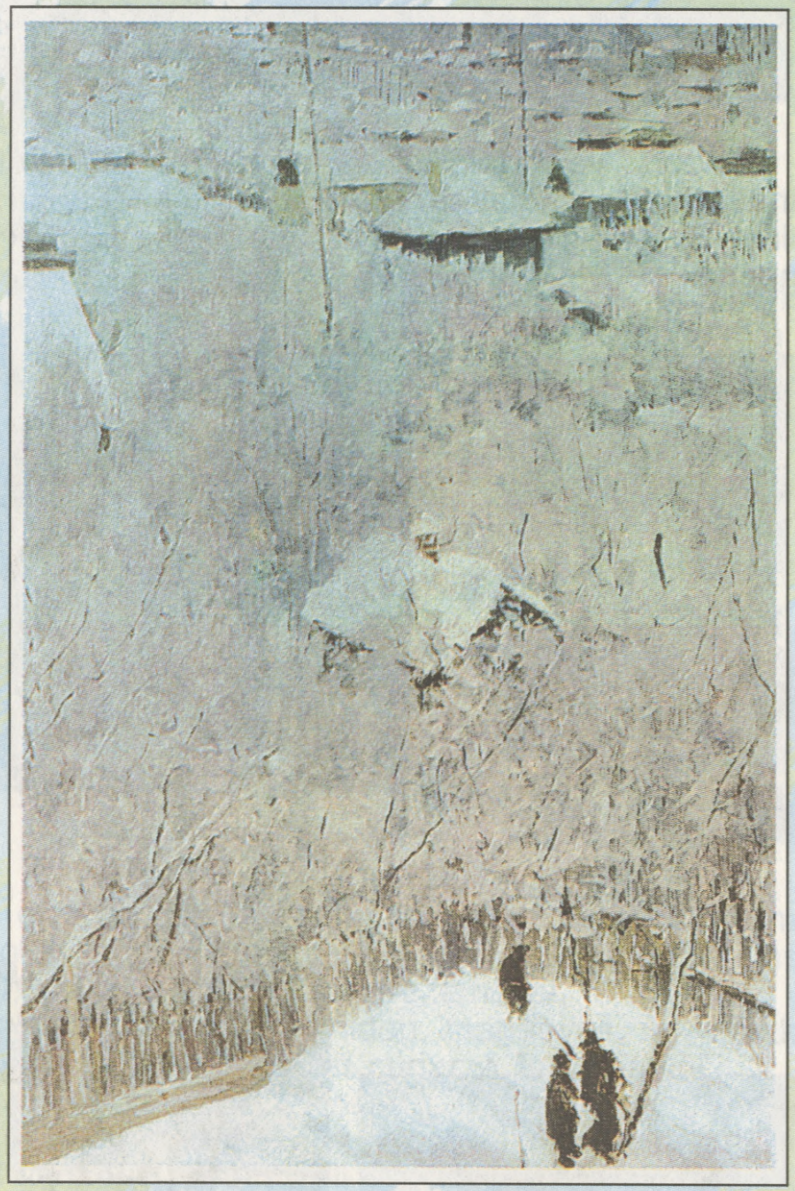

AZ ÚJÉV —
A MESE ÜNNEPE

Téli mese

Tél van… Vajon találkozunk-e érdekes látnivalókkal télen? Mindent vastag hótakaró borít. A természet mintha meghalt volna. Színvilága szinte kifejezéstelen, a színek mintha el lennének kenve. Tényleg így van ez?

O. Andrejev.
Téli szimfónia

R. Zvjagincev.
Február

V. Vukolov.
Tél

D. Dobrovolszkij.
Fagyos reggel

I. Siskin. *A zord északon*

Zord északon,
a kopár dombtetőn
dermedt fenyőfa
áll egymagában...
Tán szendereg...
Vastag hó borítja,
mintha csak állna
miseruhában.

Mihail Lermontov

Tekints erre az azúrkék színben pompázó képre! A művész gondolatvilága és hangulata megegyezik az orosz klasszikus líra egyik legszebb gyöngyszemével.

Nem kaptál ihletet ettől a hideg, magányos, ugyanakkor fennkölt, magasztos szépséget sugárzó festménytől?

A felvetett kérdésre a választ a tél színeivel és szépségével kapcsolatos két tájkép megtekintése után tudod megadni. Mindkettő címe: „Téli nap" (70. old.), de alkotójuk más-más. Hasonlítsd össze: eltérő a háttér, a színvilág és természetesen a hangulat. Elemezzük a festmények színeit és árnyalatait!

Mikola Hluscsenko ukrán festőművész képén a hóval borított erdőrészlet meleg, lágy, sárgásrózsaszín árnyalatú. A havon visszatükröződő fák árnyéka viszont hideg, kékeslilás színű. Az égbolt tiszta, fényes és ragyogó. A hátteret, a fatörzseket és az ágakat

megvilágítja a téli nap, s ezáltal lágy, meleg rózsaszín alakot öltenek. A színeknek köszönhetően sikerült a festőművésznek megalkotnia ezt a ragyogó, örömteli téli erdőrészletet.

M. Hluscsenko. *Téli nap*

M. Krimov. *Téli nap*

A másik festményen már-már esteledik, de a lemenő nap még visszapillant és megvilágítja a tájat. A félhomályban minden, amit fehér hó borít, szürkéskék árnyalatot kap. Az égbolt picivel sötétebb. Ebben a háttérben sötétek és tömörek a fák, árnyékaik elnyúltan húzódnak. A vászonról szinte sugárzik a hideg! A festmény színvilága szelíden hideg, amelyet az égszínkék, a kobaltkék, a liláskék és a szürkéskék árnyalatok széles skálája tesz gazdagabbá. S ez gyönyörű! Milyen hangulatot és érzést vált ki benned ez a tájkép?

Most már meggyőződhettél arról, hogy a fehér havat nagyon sok árnyalattal lehet megfesteni. Hogyan is ír erről a költő?

Az imént még kékben játszott —
s álmot látott édeset...
Most, hogy vörös az ég alja,
lám, már rózsaszínű lett.

Mikor est borul a tájra
s mécsek fénye pislákol,
ibolyaszínt ölt magára —
s sejtelmesen világol.

Dmitro Pavlicsko

A festmények tanulmányozása közben figyeld meg a nap állását a festő és a szemlélő szemszögéből — alacsonyan vagy magasan áll, elölről vagy hátulról, balról vagy jobbról világítja-e meg a festményt. Milyen jelek alapján tudod ezt megállapítani?

Keverd ki a téli táj színeit! Ha vízfestékkel dolgozol, akkor fehér rajzpapírra lesz szükséged. Ha fedőfestékkel vagy pasztellel, akkor olyan papírt válassz, amelynek árnyalata közelít az égszínkékhez vagy a behavazott föld színéhez.

Palettádon keverj olyan színeket, amelyek éles ellentétét képezik az eddig használt árnyalatoknak a téli táj ábrázolásánál! Figyeld meg kortársaid rajzait a 72. oldalon!

Hamarosan itt az Újév

Tekints a naptárra, hamarosan beköszönt az új esztendő, ami egyet jelent a gazdagon feldíszített karácsonyfával, a Télapóval és Hófehérkével, az álarcosbállal, dallal, tánccal, játékokkal.

A Föld valamennyi népe tart a télhez kapcsolódó ünnepeket. Minden országban más-más szokások szerint köszöntik az új évet. De egy biztos, hogy a világ valamennyi gyerekének a Mikulás vagy a Télapó elviszi az ajándékot, virgácsot. Igaz, nagyon sok név van a listáján. Kiket ismersz közülük?

A gyerekek a karácsonyfát, otthonukat, az iskolát papírból kivágott hópelyhekkel és díszekkel ékesítik fel. Ne töltsd haszontalanul az időt, készülj te is az ünnepekre! Minden tudásodra és tehetségedre szükséged lesz, mert az újévi ünnepségek egyet jelentenek a körtánccal, álarccal, játékkal.

Az újévi ünnepséghez szükséges díszeket a **papírplasztika** módszerével fogod elkészíteni. Már meggyőződhettél arról, hogy a papír egy csodás anyag. Lehet vágni, tépni, ragasztani, hajtogatni, ki- és betűrni, tekerni, recézni, hullámosítani. Ezért a papírplasztika nagyon alkalmas képzőművészeti alkotások elkészítésére.

Tanulj meg ember- vagy állatfigurákat készíteni papírból! A munkát válaszd meg tetszésed szerint!

Az év jelképe (ragasztás nélkül)

Tudod-e, hogy a keleti népeknél minden évnek megvan a maga jelképe? Például a 2002-es a ló éve volt, a 2003 — a kecskéé, 2004 — a majomé, 2005 — a kakasé. Aztán következik a kutya, a disznó, az egér, a bika, a tigris. Összesen 12 állat tartozik ebbe a barátságos társaságba. Az utóbbi időben Ukrajnában is elterjedt ez a hagyomány.

A munka menete és a végrehajtás módszere a különböző állatfigurák elkészítésénél azonos. Különbség csak a test arányaiban, a végtagoknál, a fejformában, a részletekben (farok, bajusz, fül) van. Mindig emlékezz arra, hogy az alkotóművész legmegbízhatóbb segítőtársai a *színek* és a *díszítőeszközök.*

Minden állatnak van törzse. Hajts ketté egy rajzlapot! A tűrésvonal képezi az állat gerincét, amely a farokba megy át. A papírplasztikában az ilyen tűrést **merev szélűnek** vagy **merev pereműnek** nevezzük. A nyak és fej ugyanígy készül, folytatása a gerincnek.

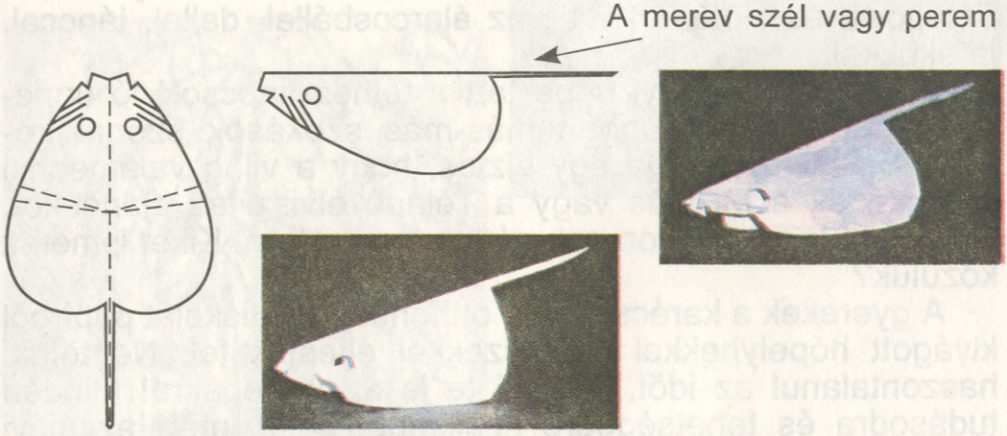

A 75. oldalon lévő rajzokon az látható, hogy a különböző irányú hajtogatásokkal (közeledve vagy távolodva) hogyan lehet a farkincán emelni vagy engedni, a nyakat és a fejet mozgathatóvá tenni. Tűréseket, szabásokat, kivágásokat alkalmazva különböző formájú füleket, szemeket, bajuszokat és egyéb kiegészítőket lehet készíteni.

A gyakorlat és a fantázia segít abban, hogy különböző alakú és külsejű állatot alkoss.

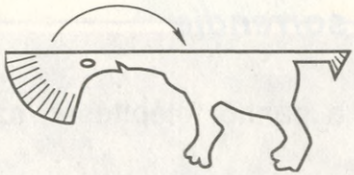

Újévi pannó (papírplasztikai elemekkel)

Gyere, gyere, Télapócska!
Fagyot, havat hozz nekünk!
Kopogtass be minden házba —
légy várva várt vendégünk!

Jurij Loboda

D o l g o z z a t o k e g y ü t t ! Két tanóra alatt készítsetek padsoronként egy-egy pannót. Mindenki megkapja a maga feladatát a tanártól.

Nézd meg a következő pannókat!

Először a pannó vázlatát készítsétek el! Az óra végére rendezzetek kiállítást, és válasszátok ki a legjobb alkotást!

Az elkészítés sorrendje

✔ Tervezzétek meg a pannó felépítését, számoljatok a félkör formákkal!

✔ Készítsetek elő lapokat: a Télapót és Hófehérkét a kör ¼-éből (két alkotóelem, betűrhető ragasztónyelvvel)! Hófehérke sapkájának rögzítésére és a Télapó szakállának díszítésére vágjatok ki hópehelyformát!

✔ Vágjatok ki két elemet a fenyőfa terjedelmének érzékeltetésére!

✔ Az összes elemet ragasszátok a pannóra!

✔ A pannót díszítsétek színes elemekkel, üdvözlő szöveggel vagy újévi tréfákkal!

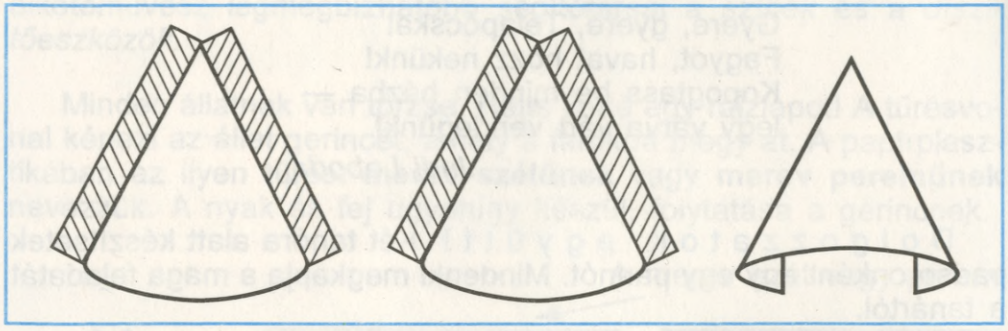

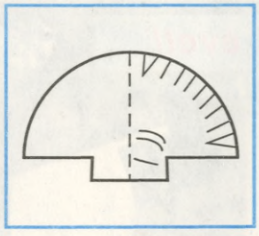

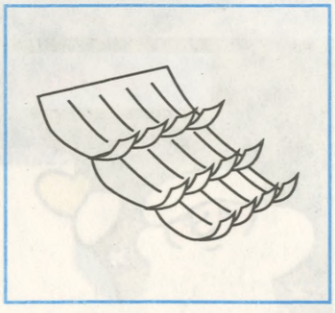

Az üdvözlő szöveget kinyomtathatjátok vagy előre kivágott betűkből kiragaszthatjátok!

Osztálytársaiddal együtt készíts díszítést alkalmazva egy sarkot az újévi kiállításnak! Megfesthetitek a Télapó vagy Hófehérke egész alakos figuráját is.

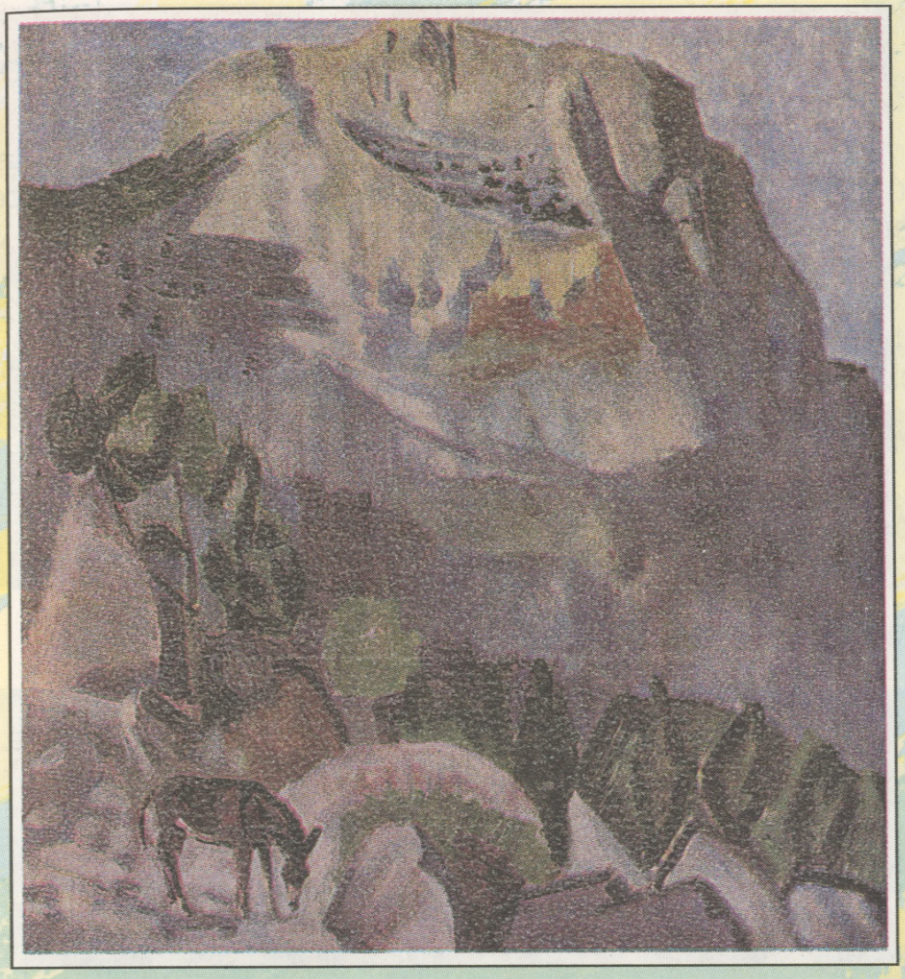

EZ AZ A TÁJ, AHOVA EL SZERETNÉK JUTNI

A domboknál csak a hegyek szebbek

Utazni nagyszerű! Utazzunk hát együtt ismeretlen tájakra. Képzeletünk elrepít bennünket a csodás hegyek közé, a végeláthatatlan forró sivatagba, a morajló tenger partjára vagy olyan vidékre, ahol még sosem volt tél.

Az utazásnak többféle módját választhatjuk: túrázhatunk, lóháton, szamáron, tevén utazhatunk, de a rénszarvasfogatról, a hajóról és a vitorlásról se feledkezzünk meg.

Merre is induljunk? Talán vegyük az irányt a hegyek felé.

Földünkön nagyon sok hegy van. Vannak köztük olyan magasak, hogy a csúcsukat nem látjuk a felhőktől, és a hósapkájuk nyáron sem olvad el.

Hófehér felhőkhöz fehér lépcső vezet:
e fehér világban fehér hegyek ezek...

Marija Vorobej

A festőművészek közt nagyon sokan vannak, akik a hegyek szerelmesei.

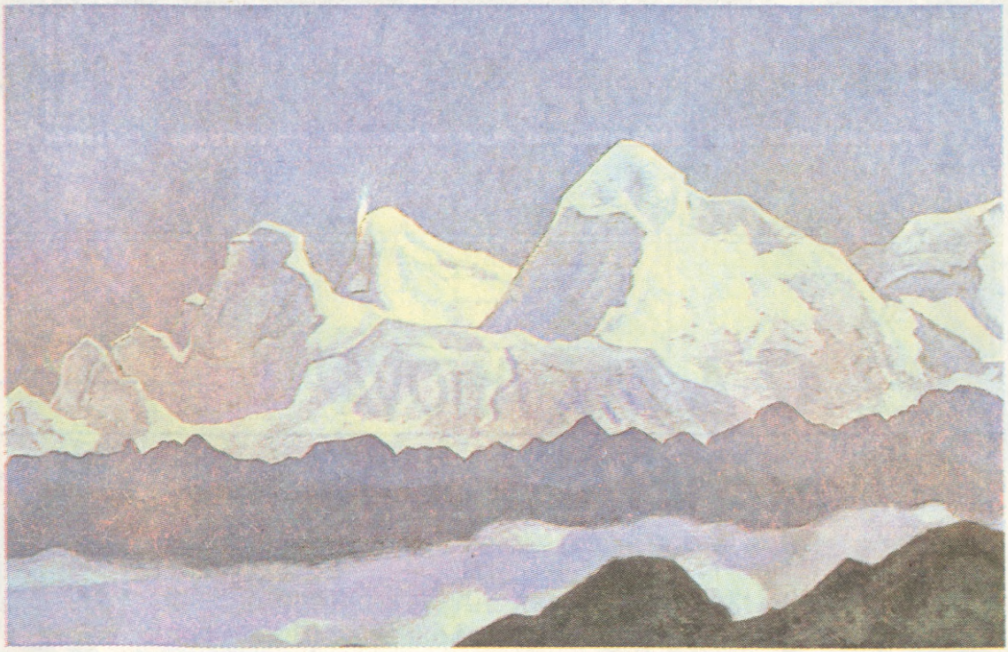

M. Rerih. *Mount Everest*

M. Rerih. *Kancsendzsanga*

A. Kuindzsi. *Elbrusz*

Vegyük például Mikola Rerihet, akinek kedvenc témája az Észak-Indiában lévő Himalája. Arhip Kuindzsi a Kaukázus hegyeinek többségét, sőt az Elbruszt is megfestette.

Három festmény — három eltérő színkompozíciójú égbolt, három különböző fenséges, fennkölt, hegyi táj. Próbáld meghatározni, melyik évszakot ábrázolta a festő és a fénynek, az atmoszférának milyen hatása van a festményeken. Mérd fel a tér mélységének érzékeltetését a hegyvidéki tájon: a közeli hegyek hogyan takarják a messzeségben emelkedők lábát, hogyan változnak a színárnyalatok az egyre távolabb húzódó hegyoldalakon.

Biztosan megfordult a fejedben, hogy jó lenne valamelyiket közülük megmászni, ahogy azt az alpinisták teszik.

Itt állok fenn a szirttetőn...
Szívemben nincsen félelem...
A magasság varázslatos!...
Hidd el nekem!

Vadim Kriscsenko

Milyen látvány tárul elénk a hegytetőről szétnézve? Először csak magunk elé nézünk, majd fokozatosan visszük tekintetünket a völgy felé.

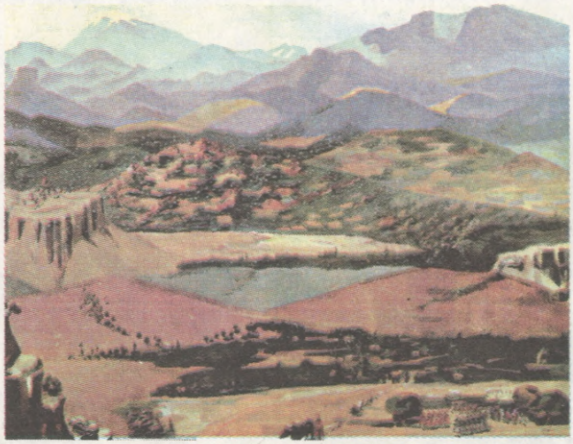

M. Szárján. *Örményország. Tájkép.*

Martirosz Szárján örmény festőművész tájképén a fenséges völgyet körülölelő, büszkén magasodó Kaukázus hegyeit örökítette meg.

Ukrajnában is vannak ilyen csodás hegyek — délen a Krím-félszigeten, nyugaton a Kárpátok hegyvonulata. Nem itt találhatók persze a legmagasabb csúcsok, de e hegységek gazdagsága és festői szépsége messze földön híres.

Tekintsd meg a tájképeket! Hát nem csodálatosak? Menynyire sokszínűek és egyediek ezek a festmények!

N. Muravszka. *Ősz Gurzufban*

K. Korovin. *Délen*

Boksay József. *Verhovina*

Az előtérben a méregzöld színben pompázó, ezüstfenyőerdővel benőtt Kárpátok hegyvonulatának egy részlete látható. A hegyek kicsit távolabb már kékes-lilás színben tündökölnek. A messzeségben a legmagasabb hegyek már az égbolttal összeérve lágy kékségben pompáznak. A réteket, tisztásokat gazdag aljnövényzet és szebbnél-szebb mezei virágok teszik csodálatossá.

Saját élményeit a következőképp mondja el egy iskolás:

Szeretem a Kárpátokat, hol a hegyek olyan kékek,
hol a magas poloninák elrejtik a szép meséket...

A hegyvonulatokra tett képzeletbeli utazás után próbáld megörökíteni élményeidet a rajzlapon *akvarell-* vagy *fedőfestékkel*! Törekedj a táj mélységének érzékeltetésére színek és árnyalataik segítségével!

Olyanok a hegyek,
akár a heverő bálnák.
A rájuk terpeszkedő felhők
szörnyekként szájukat tátják...
Mintha tenger korbácsolna
hullámokat,
s fölöttük vadul
sirályok sikonganak.

Marija Vorobej

A közeli hegyek zöldek,
a messziek — kékek...
S amazok ott, messze-messze
hósapkában szépek.

Mikola Nahnibida

Applikálj egy hegyvidéki tájat!
Alapul színes karton vagy keménypapír szolgálhat. Ajánlatos, ha van a kezed ügyében átlátszó tónuspapír vagy celofán is. Ezek segítségével az árnyalás különleges hatását érheted el úgy, hogy az átlátszó papírdarabkákat ráhelyezed a nem áttetszőre. Biztosan sikerül egy érdekes, díszes alkotást létrehoznod.

A távoli sivatagban

A képzelet szárnyán a magas hegyvidékekről a legforróbb tájakra, a sivatagokba juthatsz el. Ott lenn, délen a forróság és a határtalan homoktenger uralkodik.

Hullámzó homokdombok,
perzsel a nap,
s a lombtalan faág
enyhe árnyat nem ad...

M. Dolenko

Milyen a sivatag növény- és állatvilága? Gondolkozz, hogy mit tudsz róla! A sivatagban vannak elbűvölő nyirkos helyek, ahol buja növényzet nő, és ahol árnyékba húzódhatnak az állatok is. Ezek az *oázisok*. A természet ott szemet gyönyörködtető és enyhet adó.

M. Szárján. *Ashabadi utcarészlet*

A mostoha természeti viszonyok ellenére a sivatagban utazást is tehetünk. De min közlekedhetünk? Többnyire teve-

háton. A tevéket a sivatag hajójának is nevezik. Tevéket eddig főleg az állatkertben vagy a televízióban láthattál. Ezek az állatok csodálatosan alkalmazkodtak a sivatagi körülményekhez. Hosszú a lábuk, széles a patájuk. A tevék meg tudják emészteni a száraz és szúrós növényeket is. Testük legfontosabb része a púp, amely olyan, mint egy zsák: rengeteg tápanyagot képes elraktározni. Ennek köszönhetően a tevék hosszú ideig kibírják élelem és víz nélkül.

Tegyél képzeletbeli utazást a sivatagban teveháton! Készíts rajzot a vers alapján fedőfestékkel!

Az ég lehelete forró, perzselő,
dermedt sárga porral telt a levegő...
Bénító forróság, félhomály...
Bármerre nézel, ilyen a táj...

Ivan Mancszsura

Fess színes papírra, meleg árnyalatokkal! Jussanak eszedbe a meleg árnyalatok és azok elnevezései!

Fess azonnal ecsettel! Ábrázolhatsz egyszerre 1—2 tevét vagy egy teljes karaván. Ha karaván ábrázolsz, ne feledkezz meg a csíkos kaftánt viselő tevehajcsárról. Gondolkozz, hogy mit szállítanak a tevék: árut vagy embereket? Bármerre nézel, a sivatagban csak homokot látsz. A távolban hegyek vagy homokbuckák körvonalazódnak. Az ilyen buckákat *dűnéknek* nevezzük. Próbáld meg átadni a sivatag színárnyalatait! Lehet, hogy a te karavánod egy oázis felé közelít? Láss munkához!

Attól függően, hogy milyen napszakot ábrázolsz — verőfényes delet vagy kora esti szürkületet — vedd figyelembe a természet árnyalatait és az ottani élővilágot.

Képzeletedet nagyban segítheti Ravel „Boleró”-jának ismerete, a „Karaván” című darab Duke Ellington jazzmuzsikus zenekarának előadásában, valamint Rimszkij-Korszakov „Seherezádé” című szimfonikus műve.

Készíts ellentétes témájú ábrázolást, ezúttal egy képzeletbeli északi-sarki utazásról. A kép címe legyen: „Rénszarvasfogattal a hóesésben”.

Utazás a tengerhez

Már tudod, hogy milyen színe van a hónak. De milyen színű a víz? Égszínkék, kék, esetleg zöld? Ilyen is, meg olyan is. Miért? Gondolkozzatok el ezen közösen!

Valójában a tiszta víz átlátszó és színtelen. Ha közel hajolunk hozzá, akkor saját tükörképünket láthatjuk benne. Eközben a visszatükröződő tárgyak színe is megmarad. Van ilyen kifejezés is: víztükör. A természetben visszatükröződik benne a környezet. Természetesen az égbolt is.

Szélcsendes, derűs időben a vizek felszíne nyugodt és égszínkék, bár kicsit sötétebb, mint az égbolt. Borús napokon, amikor az eget felhők borítják, a víz színe sötétebbé, szinte ezüstössé válik.

A tengerről készült képek ezeket a színeket ábrázolják. A festészet egyik ága a tengeri tájképfestészet, amit **marinának** is neveznek. A tengeri tájképfestőket **marinistáknak** hívják.

N. Muravszka. *Meleg szél*

Nézd meg a 86—89. oldalon levő képeket! Győződj meg róla, hogy milyen gyönyörű és változatos a tenger!

A hullámok visszatükrözik az égboltot, de nemcsak a víz felszínén. Kissé lejjebb a víz már zöld árnyalatú. Minél mélyebbre nézünk, annál sötétebbé válik ez a zöld tónus. A víztükörnek a part mentén világosabb melegzöld, szinte okkersárga árnyalata van. Ezt az okozza, hogy a tenger feneke köves vagy homokos.

I. Ajvazovszkij. *Vihar*

A. Szotnyicsenko. *Tengerpart*

N. Bondarenko. *Szélroham*

Készíts két kisebb, egymástól különböző tengeri tájképet! A napszakot válaszd meg tetszésed szerint!

Nyugodt, kedves, gyengéd tenger

Tikkadt meleg délidőben
nyitva-tárva ablakom,
napot, eget, bárányfelhőt
s a kék tengert láthatom.
Bodros hullám csobbanással
partok felé fut, siet...
S a távolban egy kis hajó
barázdálja a vizet...

Leszja Ukrajinka

Háborgó, zúgó, fenyegető tenger

Háborgó vízhegyek futnak a tengeren,
morajló hullámuk partnak rohan...
Villámok cikáznak, tombol a zivatar,
szétzúzna mindent most, ami csak van.

Hrisztya Alcsevszka

Ahhoz, hogy az órán elkészítsd a feladatot, gyorsan és bátran kell dolgoznod. Használj víz- vagy fedőfestéket!

A megszáradt vízfestékre rávihetsz egy kis pasztellt. Ha fedőfestéket alkalmazol ecset nélkül, akkor az ujjaddal is dolgozhatsz. Erősebb vagy gyengébb nyomogatással átlátszóbb vagy sűrűbb hatást érsz el. Az ujjaddal le is tudod kaparni a festéket.

Emlékezz vissza, hogy milyen grafikai módszereket ismersz! Vonalak, vonások, pontok, foltok összekötésével készíts el egy tengeri tájképet!

ÉDESANYÁNKNAK FESTÜNK

Édesanya enteriőrben

Közeledik március 8-a, az a nap, amikor a nőket ünnepeljük. A világ számos országában, így Ukrajnában is tavasszal, májusban van az anyák napja. Beszéljünk most a nők, az anyák ábrázolásáról a képzőművészetben.

Az egész világon ismeretesek azok a nőalakok, amelyeket sajátos módszerrel készítenek. Ezek az **ikonok** (görögül ábrázolás), amelyek szenteket ábrázolnak.

Vlagyimiri Szűzanya

Nézd meg a „Vlagyimiri Szűzanya" című ikont, amelyet körülbelül kilencszáz évvel ezelőtt festettek. A végletekig káprázatos művészi alkotás. A vonalvezetése tökéletes. A barna, vöröses és aranyozott festékek harmóniája a védettséget, meghittséget és az alakok nemes vonásait hangsúlyozza. A kép lenyűgöző hatással ábrázolja anya és gyermeke kölcsönös szeretetét.

Miért olyan szomorú az anya tekintete? Azért, mert Szűz Mária tudja, milyen megpróbáltatások várnak a kisdedre a későbbiek során.

Leonardo da Vinci. *Madonna a kisdeddel*

Figyeld meg a következő képzőművészeti alkotást, amely szintén az anyaság tematikáját ábrázolja. A képet a kiváló itáliai mester, Leonardo da Vinci festette. Az ő Madonnájában egyszerre testesülnek meg az égi és földi vonások.

Ez egyben a Szűzanya (Madonna) és egy gyönyörű, valóságos nő-anya. Mosolygó tekintetével simogatja a kisdedet, a képi ábrázolás finomságot, tiszta szépsége nemességet áraszt. Halvány fény árad a kép bal oldalán, ami lágyan megvilágítja a kisdedet karjában tartó Szűzanyát.

Rengeteg festőművész ábrázolta alkotásaiban az egyszerű, halandó anyákat a mindennapokban, hétköznapi elfoglaltságuk közben. Nézd meg a 94. és 95. oldalon levő képeket!

Így ábrázolták az egyszerű munkásasszonyokat. A hétköznapi emberekről készült alkotások különböző hangulatot sugároznak, összesítik a nehéz körülmények között élők szeretetét és a gondoskodás megható pillanatait.

J. Charden. *Mosás*

O. Domier. *Mosás*

O. Renoir. *Mosás kisgyerekkel*

Azokat az alkotásokat, amelyek hétköznapi témákat ábrázolnak, **életképeknek** nevezzük. Az egyszerű emberek életét bemutató festmények mindig a valóságot tükrözik.

T. Jablonszka. *Fiatal anya*

Mama mindig a hajnallal ébred.
Álom már nem zárja le a szemét.
Lábujjhegyen jár ő a szobában,
hogy föl ne keltse alvó gyermekét.

Mama nekem a fénylő
napocskám:
cirógat, melenget, nagyon szeret.
Szavai jóra és szépre nevelnek —
a mama szavánál bölcsebb
nem lehet.

Ivan Hnatyuk

Ha összehasonlítjuk az ismert ukrán festőművész, Tetyana Jablonszka képét az előbb látottakkal, akkor észrevehetjük, hogy ő más módszereket alkalmazott. A tiszta és élénk színek ünnepélyes díszt kölcsönöznek a műnek. Az ifjú anya szinte hívogatja a nézőt, hogy megoszthassa vele ezt a feledhetetlen pillanatot.

Készíts rajzot édesanyádról!
Ábrázold őt benn a lakásban! Jusson eszedbe, mit csinál odahaza, hogyan van felöltözve!

A ház belső terét **enteriőrnek** nevezik.

Az elkészítés sorrendje

✔ Válaszd ki a megfelelő nagyságú papírt, lehetőleg nem fehéret, hanem színeset!

✔ Jelöld ki a padló és a fal helyét! Erre azért van szükség, hogy feloszd a teret kisebb és nagyobb részre.

✔ A padló egy részére fess bútorokat!

✔ Ezután fesd meg édesanyádat teljes alakban, mert ő a legfontosabb ebben a kompozícióban! Bátran ábrázold a mozdulatait, ne feledkezz meg az arányokról!

Édesanyád sokat dolgozik érted. Te szoktál neki segíteni? Ábrázold ezt az általad készített rajzon!

Petrikivka mesés virágai

Nézd meg a népművészek itt látható munkáit! Ugye valóban mesések ezek a virágok?

Egykor Ukrajnában a háziasszonyok ilyen mesésen dekoratív virágokkal festették ki házuk fehérre meszelt falait. A Dnyipropetrovszk vidékén található Petrikivka lakói különösen híresek voltak dekoratív festészetükről. Nemcsak a ház belső falait díszítették mintákkal, hanem a használati tárgyaikat is: a szekrényeket, a fából készült evőeszközöket, edényeiket is. Manapság a petrikivkai mesterek edényeket, bútorokat, szöveteket, könyveket, plakátokat és képeslapokat is festenek.

Sajátítsd el a petrikivkai mesterek titkát az ajánlott gyakorlati útmutató alapján!

A munkához szükséges kellékek:

víz- vagy fedőfestékek, vízzel telt edény, rongydarab, sima papír (például krétapapír), vékony, puha, fehérítő körecset.

Pálcikák:

ceruzaszerűre,
lapát alakúra,
kör végűre vágva;
néhány porolon tampon.

Most nézd meg a petrikivkai motívumokat! Minden elemüket a pontos ecsetkezelés jellemzi. A petrikivkai minták elkészítésének tanulmányozásakor jegyezd meg az egymás utáni sorrendet. Igyekezz szép és pontos ecsetkezelést alkalmazni, ezáltal kifejezőbbek lesznek a körvonalak.

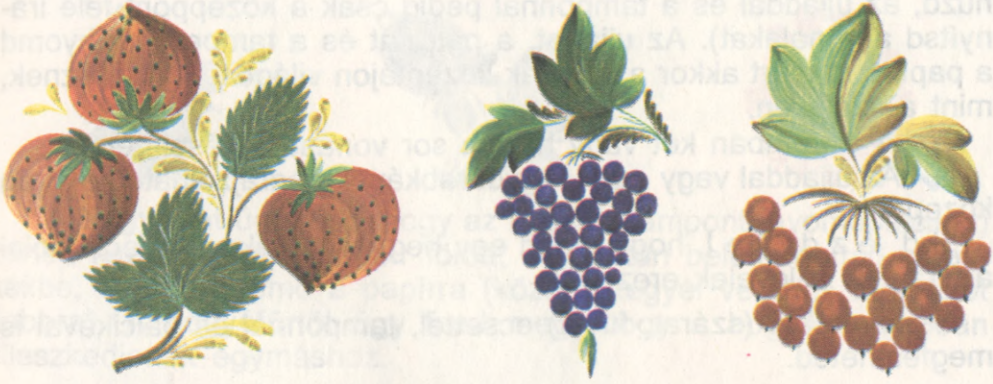

Tartsd be a következő szabályokat:

✔ használj sűrű festéket a munkához;

✔ előre oldd fel vízzel, rázd fel és keverd olyan sűrűre, mint a tejfel! Az ilyen festékkel könnyű és kellemes a munka;

✔ az eszközre tegyél sűrű festéket! Minden ecsetvonás után mártsd bele a pálcika vagy tampon végét a festékbe! Ha ecsetet használsz, akkor figyelj arra, hogy a vége mindig hegyes legyen. A paletta vagy az üveg szélén igazgasd az ecsetet;

✔ a vonalakat ecsettel vagy bármilyen más eszközzel csak egyszer kell felvinni a papírra, nem szabad javítgatni, több festéket rákenni;

✔ hogy megkönnyítsd a munkádat, festés közben forgasd a papírt, amin dolgozol!

A különböző eszközökkel festett elemeknek más-más az ábrázolása.

A **szirom** a virág kerek vagy ovális felső része. Ecsettel, ujjal, tamponnal vagy pálcikával is elkészíthető.

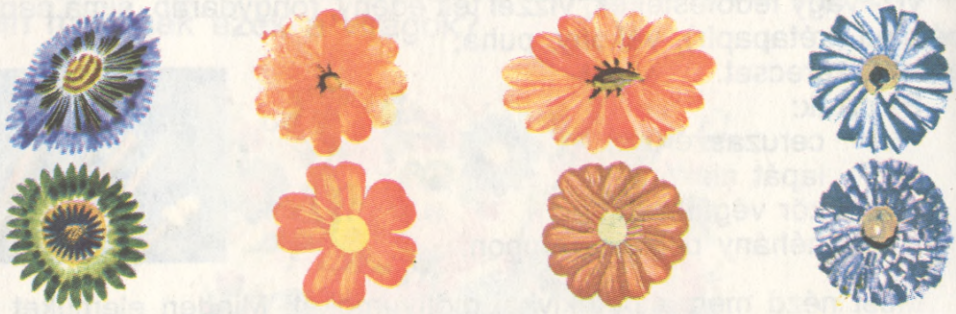

Az elkészítés sorrendje

✔ A majdani szirom közepére tegyél egy pontot!

✔ A pontból húzz körben ecsetvonásokat, s eközben forgathatod a papírt (az ecsettel a vonásokat magadtól elfelé és magad felé húzd, az ujjaddal és a tamponnal pedig csak a középpont felé irányítsd a vonalakat). Az ujjadat, a pálcikát és a tampont jól nyomd a papírhoz, mert akkor a vonalak középtájon világosabbak lesznek, mint a széleken.

✔ A szirom ban két vagy három sor vonást is készíthetsz.

✔ Az ujjaddal vagy egy rongydarabkával megrajzolhatod a virág közepét.

I d é z d f e l, hogy tudod egy hegyes pálcikával megrajzolni a virág és a levelek erezetét!

A **leveleket** (szárat, füvet) ecsettel, tamponnal és pálcikával is megfestheted.

Az elkészítés sorrendje

✔ A vonásokat mindig magadtól elfelé kezdd el meghúzni, miközben nyomd erősen a papírhoz az ecsetet vagy a pálcikát.

✔ Azok a vonások, amelyeket ecsettel végzel, csak az akácfélék leveleinek ábrázolására alkalmasak (keresd meg ezeket az ábrákon).

✔ Füvet kizárólag puha, kis ecsettel fess, közben azt tartsd el kicsit magadtól: könnyedén érj a papírhoz és a vonalakat felfelé húzd, az ecsetet pedig finoman nyomd a papírhoz.

A **virágfej** (félig kinyílt virág) jellegzetes motívuma a petrikivkai mintáknak, hasonlít a pálófűhöz vagy a kettészelt hagymához. Többnyire ecsettel festik, de használható tampon, pálcika vagy az ujj is.

A **bogyókat** úgy fesd, hogy az ujjadat (tampont, nyomópálcikát) tartsd függőlegesen a papír fölött, és miután belemártottad a festékbe, erősen nyomd a papírra (közben tegyél vele kis fordulatot jobbra). A bogyófürtöt úgy fesd meg, hogy a bogyók szorosan illeszkedjenek egymáshoz.

1. Folytasd a megkezdett festést! Minél többet gyakorolod a petrikivkai motívumokat, annál könnyebben és szebben tudod azokat elkészíteni.

2. A következő órára vágj ki egy téglalapot kartonból vagy keménypapírból! Fesd azt be, a festékhez adj kevés PVA-ragaszt és tojássárgáját!

Ajándék édesanyánknak

Ünnepek alkalmából minden gyerek szeretné felköszönteni édesanyját, nagymamáját, nővérét és a tanító nénit. Az ajándékokat természetesen jó előre el kell készíteni. Ezek lehetnek szép és hasznos használati tárgyak. Például egy falvédő, ami a konyha falát díszíti. Édesanyád számára kétszeresen is kellemes meglepetés lesz, ha egy általad díszített falvédőt kap a gyerekétől.

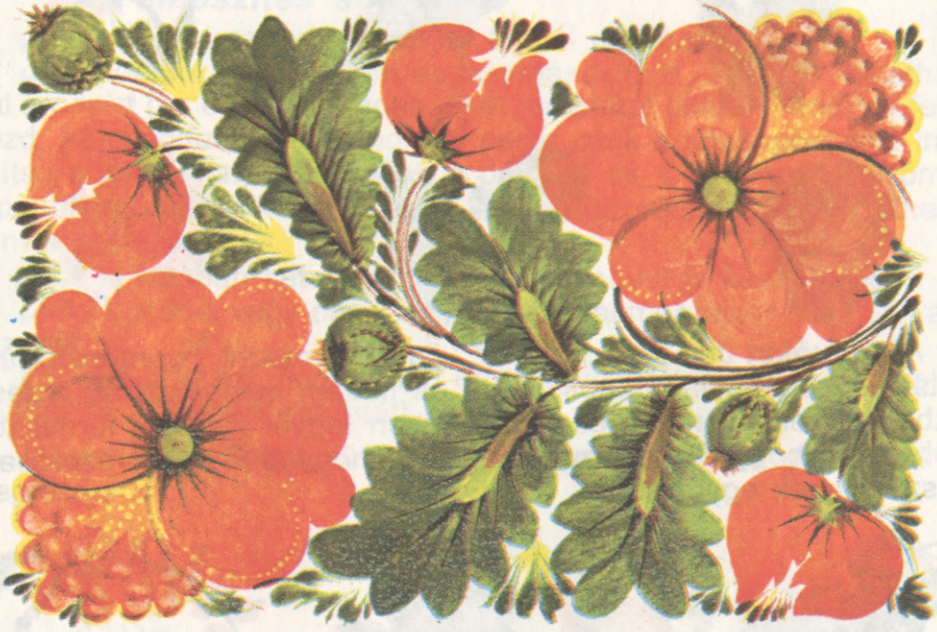

Fess egy kartonpapírra petrikivkai motívumokat! Ez lesz az igazi deszkalapra készítendő rajz vázlata. Ha a vázlat jól sikerül, akkor azt is odaajándékozhatod, előtte azonban készíts hozzá keretet nagyobb méretű kartonpapírból.

Gondolkozz el azon, hogy milyenek a petrikivkai rajzok vezérmotívumai! Nézd meg az itt és a 96., valamint a 102. oldalon látható képeket! Mindegyik kompozíció nagy virágfoltokat ábrázol.

Az elkészítés sorrendje

✔ Rajzolj piszkozatra néhány kisebb négyzetet! Tervezz rájuk kompozíciót, az elképzelésed vesd papírra ceruzával!

✔ Határozd meg:

hány „fő folt" van a kompozíción;

hogyan helyezkednek el egymáshoz viszonyítva — szimmetrikusan vagy átlósan;

milyen a szár és az oldalhajtások iránya.

✔ Készíts néhány vázlatot, válaszd ki a legsikeresebbet!

✔ Mielőtt elkezdenél festeni, még egyszer tekintsd meg a petrikivkai mesterek munkáit.

A petrikivkai motívumok jellemző vonása a piros, zöld és kék színek vegyítése, amit néha sárgával vagy téglaszínűvel elegyítenek. A népművészet mestereinek színei mindig tiszták és frissek. Az éles kontrasztokat sárgával teszik lágyabbakká.

Gyakran alapoznak rokon és meleg színekre.

✔ Miután kiválasztottad a megfelelő színskálát, a festékpalettádra készítsd ki a festékeket, és keverd vízzel tejföl sűrűségűre. Mindegyikhez cseppenthetsz kevés PVA-ragaszt vagy tojássárgáját.

Az átmenetnek a nagyobb részletektől a közepesen át a kisebbekig (virágok, bimbók, levelek) nagyon finomnak kell lennie. A kompozíció legkisebb részletei, a csipkézett levelek, a domborodó fűszálak, bajuszkák, mind-mind kapcsolatban állnak egymással, ami a rajzot egésszé, finommá és ünnepélyessé teszi.

Figyeld meg, hogy a mesterek mennyire összehangolták a mintákat a négyzet alakú alappal.

Színezz ki egy deszkadarabot vagy egyéb négyzet alakú, fából készült tárgyat! Kérj engedélyt szüleidtől, hogy a festék megszáradása után bevonhasd színtelen lakkal! Így munkád még szebb és tartósabb lesz.

Ünnepi köszöntő

Itt van március nyolcadika,
minden gyerek nagyon várta.
Reggel a legelső dolgunk —
anyukánkat megcsókoljuk.

Natalja Zabila

Készíts ünnepi ajándékot a nőnap alkalmából, melyen a „8”-as számot díszítő elemekkel formálod, és néhány üdvözlő szót is írj rá, például „Üdvözlet”, „Boldog ünnepet”! Az eredmény egy saját készítésű üdvözlőlap lesz. Hogyan tervezed meg a képeslap felépítését?

Számok és betűk — a kompozíció egyenrangú részei. Ezeket elhelyezhetjük a középpontban, majd csavarodó levél- és virágdísszel ékesíthetjük tovább.

Tekintsd meg a szemléltető rajzokat a tankönyvedben!

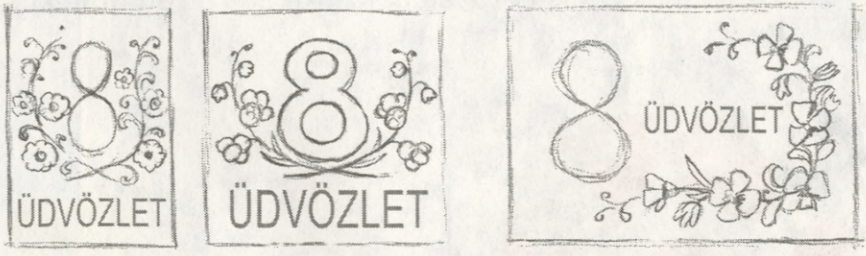

Az elkészítés sorrendje

✔ Válaszd ki a megfelelő méretű és színű papírt!
✔ Ceruzával könnyedén rajzold meg a „8"-as méretét:

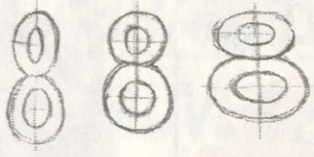

✔ Jelöld ki a betűk magasságát és a szó (szavak) hosszát a megfelelő helyen! Egyidejűleg a díszítést is vázold halványan (ágakat, leveleket, virágokat)!

ÜDVÖZLET

✔ Gondolkozz el azon, hogy milyen színeket fogsz használni, és láss hozzá a munkához fedőfestékkel!

✔ Már az előző órákon elsajátítottad, hogy miként kell sorrendben lefesteni az ágakat és a leveleket.

✔ A számokat és a betűket festheted az ujjaddal, tamponnal vagy pálcikával. De ki is vághatod színes papírból, és óvatosan ráragaszthatod az alapra. Van még egy lehetőséged: ha jól bánsz a kör vagy laposecsettel, akkor használd azt.

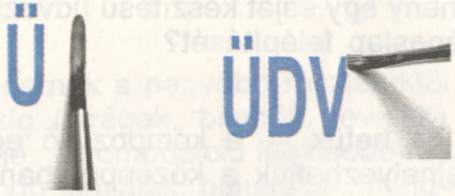

Készíts még néhány üdvözlőlapot a nagymamádnak, tanárnődnek, nőismerőseidnek, akiket szeretnél felköszönteni.

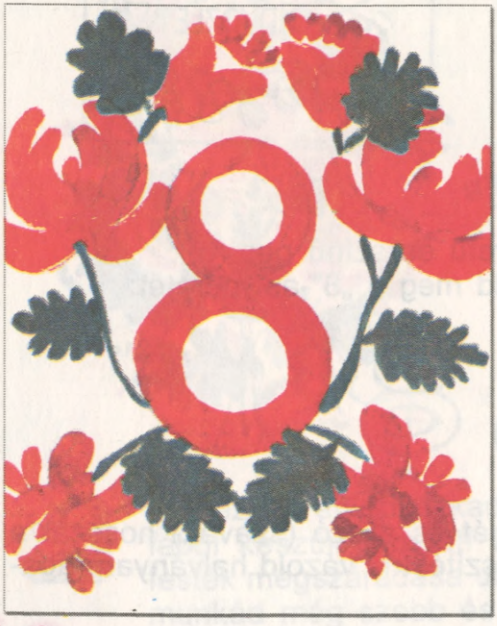

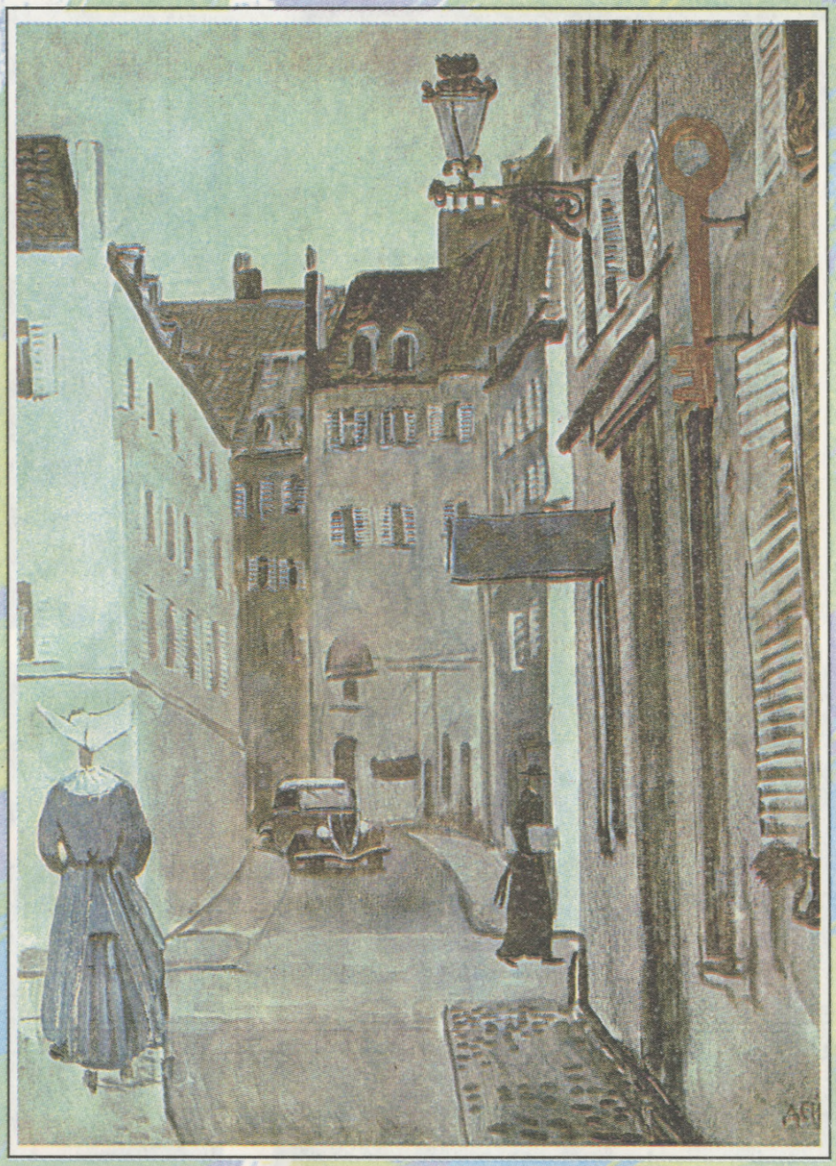

MŰVÉSZI ÁBRÁZOLÁS AZ IPAR- ÉS DÍSZÍTŐMŰVÉSZETBEN, AZ ÉPÍTÉSZETBEN

Művészi edénykészítés

Már jól ismered az **ipar- és díszítőművészet** fogalmát, amely a képzőművészet egyik ága, s amelynek célja művészeti termékek létrehozása mindennapi használatra. Ezek a készítmények nemcsak hasznosak, hanem szépek is. Beszéljünk most azokról, amelyek használata nélkül nem múlik el nap — az edényekről. Beszélgetésünket kérdés-felelet formájában folytatjuk.

✔ Mi teszi mutatóssá, széppé az edényeket?

Sokan válaszolnák: a festés és a díszítés. Ez így is van. De helyesebb, ha megmagyarázzuk a dekoráció fogalmát, ami magába foglalja a művészi kivitelezést és díszítést is: a festést, a színeket, az ecsetkezelést, a megformálást és egyéb sajátosságokat.

✔ Mit gondolsz, igaz-e az állítás, amely szerint minél több a díszítőelem az adott felületen, a tárgy annál szebb?

Természetesen ez nincs így. Szemünket a sok cikornya fárasztja, túlterheli a készítményt, s zavaró annak egységes felfogásában is.

Koszivi kerámia

Gondolkozz el azon, hogy szép lehet-e az edény, ha nincs rajta semmilyen díszítés, vagy ha szerény motívumok teszik mutatósabbá. Mi inspirálja a kézművest, amikor megválasztja a termék végső formáját?

✔ Milyen jelentősége van a formaválasztásnak az ábrázolás sajátosságainak kidomborításában?

A típus, az alak jellemzői itt az edényre vonatkoznak. Korábban ezzel a kifejezéssel az irodalmi alkotásokban és a festészetben az ember- és állatábrázolással kapcsolatban találkoztunk. Vajon alkalmazhatjuk-e ezeket a fogalmakat az edényekkel kapcsolatban? Ha a válasz „igen", akkor itt elsősorban a formára és a díszítésre gondolunk?

Erre a kérdésre könnyebb lesz válaszolnod, ha elolvasod a következő rövid történeteket az edényről.

Ezek a vonzó agyagedények, amelyeket *„ikreknek"* neveznek, olyanok, mintha testvérek lennének, teljesen egyformák, és az őket összekapcsoló karika is ezt erősíti. Az „ikrek" formájukat tekintve gömbölyűek, enyhén „pocakosnak" tűnnek, öblösek, széles szájjal. Ilyen edényben hordták az ennivalót a mezőre.

Ősz van — a betakarítás ideje. Almából, körtéből, szilvából finom ivóleveket és szörpöket lehet készíteni. Tárolni ezeket a finomságokat kiöntő csőrrel ellátott és lábakon álló kulacsokban lehet. Figyeld meg a különbséget a *hordócska* és a *kulacs* közt. Milyen a fogójuk, nyakuk, kiöntőjük?

A hordócska — erős, hatásos formájú edény, egy higgadt, nyugodt tyúkra emlékeztet. A kulacs nyújtott nyakával, magas fedelével, gömbölyített orrával egy kérkedő kiskakashoz hasonlít.

A grúz kancsók teljesen más formájúak. Az egyiknek finoman domborított, elegánsan hosszú nyaka van, a füle lágyan, enyhén hajlított. Egy karcsú nőalakra emlékeztet, ahogy a vers is mondja.

Kancsót merített a lány a patakba,
vállán viszi mezőn-réten át haza...
Sudár leány, szép, kecses a járása —
a kancsóéhoz hasonló az alakja.

Leonyid Viseszlavszkij

A másik széles, ovális formájú, lefelé kissé szűkített, rövid nyakú, szélesedő szájjal. Az embernek az az érzése, mintha egy fiatal, izmos, széles vállú, erős, férfias, büszke, hegyek közt lakó, bő mentébe öltözött fiatalembert látna.

A forró nyári napokon jólesik meginni egy pohár hideg tejet, amelyet a legjobb *agyagkancsóban* tartani. Formáját tekintve egyszerű: gömbölyű, alja kör alakú, hengert formázó nyakkal. Engedd szabadjára fantáziádat, és képzeld el, mihez hasonlítanak ezek a kancsók. Lehet, hogy két olyan emberre hasonlítanak, akik eleinte érdeklődéssel figyelnek valamit, aztán az egyikük mintha harciasan csípőre tenné a kezét, a másik pedig vállát leengedve, közönyösen elfordul a másik irányba.

✔ Szerinted a megfigyelt edények miért váltanak ki különböző benyomásokat?

Hogy válaszolhass az adott kérdésre, meg kell figyelned az edények alakját, típusát, arányait és jellemző vonásait.

Ha megnézzük az ókori görög világból származó tárgyakat — *vizeskancsót* és *gyümölcsöstálat* — nem esik nehezünkre azt képzelni a vizeskancsóról, hogy a hegycsúcshoz hasonlít, ahol éppen most gyújtják meg az olimpiai lángot, a gyümölcsöstál pedig egy sportarénára emlékeztet.

Jellemezd a két edényt, és írj egy rövidke történetet róluk! Vajon megértetted-e, hogy a forma és a díszítés a művészi kifejezés egyik módja? Természetesen a forma az elsődleges.

Képzeld magad a mester helyébe, és tervezd meg saját edényedet, amelynek meghatározod a rendeltetését is. Az edények sokféle fajtáját ismerjük. Külsejüket tekintve az egyik arányosan tervezett, a másik hosszított vagy nyomott formájú. Óriási szerepe van a kiegészítőknek: az alátétnek, fedőnek, fülnek, kiöntő csőrnek stb. Munka közben figyelj oda ezekre!

Az elkészítés sorrendje

✔ Tervezd meg az edény formáját! Kivághatod színes papírból is, de megrajzolhatod az ecset festékbe mártott szárával a körvonalat, majd ízlésed szerint kiszínezheted.

✔ Az edény díszítése a munka utolsó stádiuma. Az összetettebb formájú edényt egyszerűen díszítsd a színek harmonikus válogatásával, vagy hagyhatod festetlenül is. Az egyszerű alakúakat díszítsd gazdagon az alapszínhez és a formához igazodva.

Gyurmából vagy agyagból formázz egy edényt és díszítsd azt!

Mintázzunk állatfigurákat!

Az agyagművességnek egy nagyon régóta ismert fajtájáról, a **kerámiáról**, azaz égetett cserépedény-készítésről fogunk beszélni.

Az agyag nagyon egyszerű és könnyen elérhető anyag. Már az ókorban is ismerték. A kézművesek, fazekasok kezei közül az agyagból különböző formájú és rendeltetésű tárgyak kerülnek ki.

Ukrajna nagyon gazdag jó minőségű agyagban. Ezzel magyarázható, hogy országunkban a kerámiagyártás nagyon elterjedt.

Koszivi kerámia

Ukrajnában a kerámiagyártás egyik központja a Poltava megyében található híres kozák város — Opisnya. A mindennapi használatban lévő edényeken kívül az itteni mesterek különböző állatfigurákat ábrázoló kerámiaszobrokat készítenek: bárányt, kecskét, oroszlánt, lovat, kakast stb.

Opisnyai kerámia

Ezeket a figurákat **kisplasztikáknak** nevezzük és dísztárgyakként is funkcionálnak, miközben ünnepi alkalmakkor különböző italokat is tárolnak bennük.

Figyeld meg a mesterek állatábrázolásait! Külsejük alapján egyáltalán nem hasonlítanak az igazi állatokhoz. A művész saját elképzelése szerint, fantáziájára hagyatkozva formálta meg szobrocskáit. Ezek a nippek a szoba belső terének díszítését szolgálják.

Gyönyörködj az ukrán kézművesek csodálatos állatfiguráiban. Mindegyik sajátos színezetű és egyedi a maga nemében, s magán hordozza az alkotók élelmességét, találékonyságát és humorát. A múzeumokban rengeteg ilyen dísztárgyat láthatunk.

Felismerhetjük-e első ránézésre az állatokat? Természetesen igen, mert a művész csak az adott állatra jellemző sajátosságokat ragadta meg és ábrázolta. Néhány elemmel viszont szabadon bánik a mester. Például a szarvakat és a farkincát behajlítja s így azok a kancsó megfogható fülévé változnak. Az állatok szőrzetét, tollazatát, bajuszát a művész díszítő elemként használja, ezzel biztosítva művének külső jellemzőit.

Opisnyai kerámia

A díszítőművészet alkotásainál jelentős szerepet tölt be a szín. Láttál-e már zöld kecskét vagy kék oroszlánt? Ilyesmi csak a mesékben és a díszítőművészetben fordulhat elő.

S vajon az állat jellemét a művész a figurával ki tudja-e fejezni? Figyeld meg, hogyan sikerül mindez az alkalmazott díszítőművészet mestereinek. Valamennyi csodálatos állatfigura hordozza a sajátos jegyeket. Az egyes elemek és a forma segítenek ennek kidomborításában: a fejtartás, a szarvak, a farok, a sörény. Nagyon fontos szerepe van a láb megformálásának — az egyik állatnak hosszú, karcsú lába van, a másiknak — rövid. A kisplasztikában a lábak talapzatként szolgálnak.

Mintázd meg a saját csodaállatodat! Dolgozhatsz agyaggal, gyurmával vagy sós tésztával.

A mintázás sorrendje

✔ Döntsd el, hogyan fog kinézni az állatfigurád! Ha gyurmával dolgozol, akkor válaszd ki a megfelelő színeket, és készítsd el a törzs alapját! Gondolkozz el azon, hogy milyen alakja legyen!

✔ Külön-külön készíts el minden elemet (ha az állat feje kicsi, akkor formázd a nyakkal együtt)!

✔ Ragaszd össze az alkotóelemeket, tüntesd el az összeillesztés helyét azért, hogy az apróbb részeket finoman építhesd a törzshöz!

✔ Most elgondolkozhatsz a díszítésen. Lehetőséged van arra, hogy rátétes dekorációt alkalmazz. Például: vékony, henger formájú csíkokkal a sörényt, orsó formával a törzset díszítheted, amelyet sűrűn egymás mellé helyezhetsz, így imitálva a göndör gyapjat. Ha a gömb formát lapítod, halpikkelyt kapsz.

Mélyített díszítést is alkalmazhatsz dekoratív pecsét segítségével vagy olyan tárggyal, amely a puha felületen nyomot hagy.

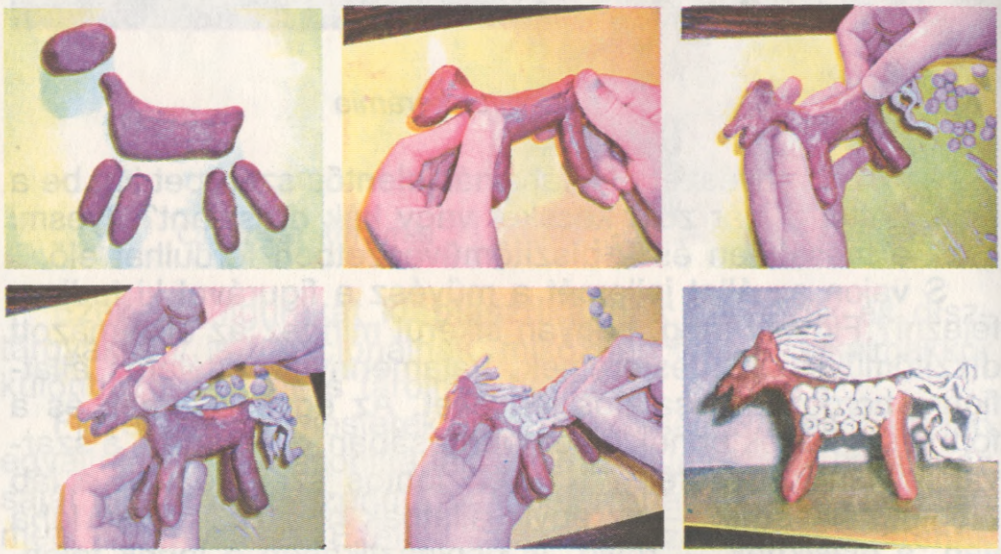

Vannak más módjai is a csodaállat díszítésének. Ha agyaggal dolgoztál, szárítás után festékkel teheted szebbé a tárgyat. Emlékezz vissza, hogyan alkalmazzák a festési technikát a gyurmából készült figuráknál!

A népi játékok világa

Mit tudsz a játékokról? Hol készülnek? Természetesen a játékgyárakban. Nem volt ez mindig így. Valamikor régesrégen a parasztemberek és a kézművesek munkaeszközeiket, ruházatukat, edényeiket maguk készítették el, és természetesen gyermekeik számára a játékokat is maguk állították elő. A saját kezűleg gyártott darabok nagyon sokfélék voltak, mindet fel sem sorolhatjuk: babák, csörgők, fütyülők, hintalovak, babaházak és edények.

Az elkészítéshez a legkülönfélébb anyagokat használták. Például a babákat faragták fából, gyúrták agyagból, kötözték szalmából, varrták rongyokból. A fából készült játékokat faragták vagy esztergálták. Az ehető babákat nyers tésztából formálták, vagy égetett cukorból nyalókát készítettek.

Most pedig beszéljünk az agyagból készült népi játékokról. Az **agyagjáték** — kicsinyke agyagfigura, amelyet mesehősről vagy állatról mintáztak. Ezek dísztárgyként is szolgáltak.

Tekintsd meg a népi agyagjátékokat és figyeld meg a hasonlóságot és az eltérést köztük!

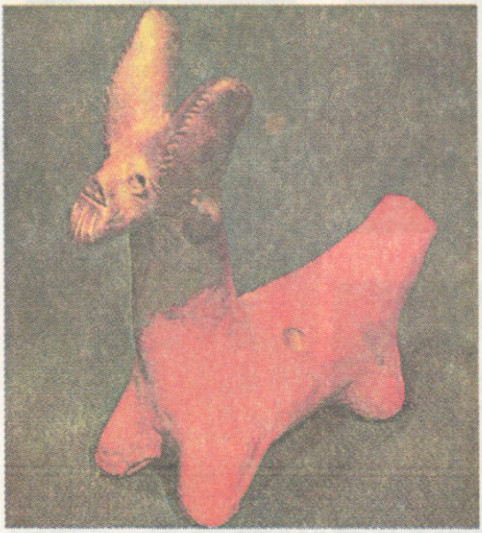

A figurák többsége mesehősökről mintázott — emberről és állatról egyaránt. Mesebeli és fantasztikus jellemvonásokkal vannak felruházva még a valóságos, létező játékállatok is.

Milyen a típusuk, jellemük? Mindegyik játékállat vidám, kissé komikus, nyájas, barátságos kinézetű, aprólékosan kidolgozott.

Milyen művészi kifejezőeszközhöz nyúl a játékkészítő mester? Minek köszönhető, hogy minden darab egyaránt mesebeli és ünnepélyes is?

A játékfigurák színe távol áll a valóságostól — díszítő célzattal lettek ilyenek. A játékok felszíne egytónusú vagy kiegészítő festéssel van díszítve.

Összehasonlítva a népi játékokat, a következő közös jellemzőket fedezhetjük fel: a másodlagos elemek hiányoznak az alapformákról, semmi felesleges nincs rajtuk. Ennek köszönhetően egyszerűek, érthetőek, pontosak és kifejezők. Mozdulatlanok, de minden oldalról könnyen megtekinthetők.

Számos agyagfiguránál a törzs és a láb mérete és formája azonos. Ezzel egyidejűleg, vagy ennek ellenére, mindegyik más-más. A mesterek azzal tudják ezt a hatást elérni, hogy az állatra jellemző jegyeket alkalmazzák. Például: a lónak sörényt, a báránynak szarvat, a tehénnek tőgyet formálnak. A fej formája is változó és természetesen a testarányok is mások.

Nagyvonalakban a népi agyagjátékok kifejezőeszközei — az általános kifejező forma, a sajátos színezés és díszítés.

Vajon birtokában vannak-e a népi mesterek a különleges eljárásoknak, módszereknek? Természetesen igen. Sőt valamennyien bizonyos hagyományok őrzői.

Tekintsd meg még egyszer a 115. és 116. oldal illusztrációit, és válaszd ki, hogy melyikre illenek az alábbi megállapítások:

- ✔ kifinomult, karcsú és elegáns;
- ✔ ünnepélyes és állandósult;
- ✔ mesebeli és fantasztikus;
- ✔ jóságos és komikus;
- ✔ színes, díszes, ünnepélyes.

A játékok festéses díszítését hasonlítsd össze darabonként! Tisztázd, milyen a festett játékok alapszíne, milyen díszítő motívumokat alkalmaztak a készítők!

Mintázd meg a saját fantasztikus játék-mesefigurádat! Hogyan tedd ezt? A múlt órán előre gyúrt elemekből állítottad össze a kész darabot. Most másképp dolgozz: annyi anyagot vegyél a kezedbe, hogy a teljes alakot ki tudd alakítani, majd az ujjaiddal formázd azt. A népi játékkészítő mesterek is így dolgoznak.

A népi játékok jellemző sajátossága a statikusság (állandóság).

A mintázás sorrendje

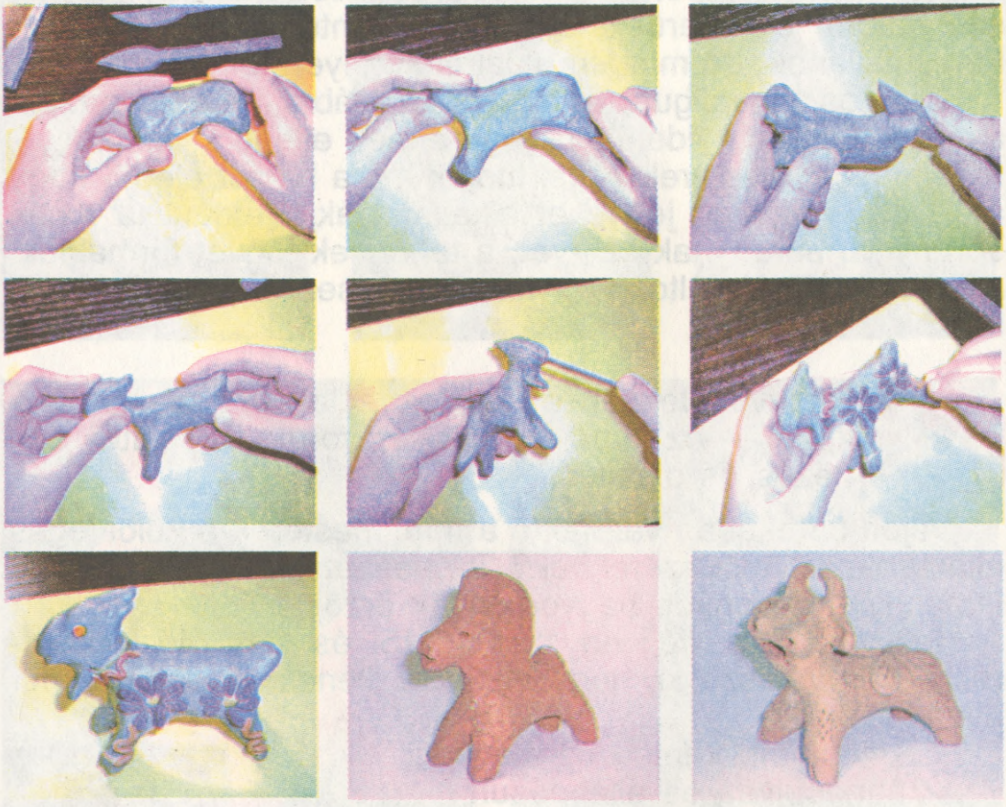

Fess meg emlékezetből vagy természet után egy, esetleg több játékfigurát, ecsetet és festéket használva!

Miről árulkodnak az épületek?

Beszéljünk az építészetről. Emlékezz vissza: az **építészet** vagy **architektúra** — építőművészetet vagy valamely építmény művészi megoldását, formáját jelenti.

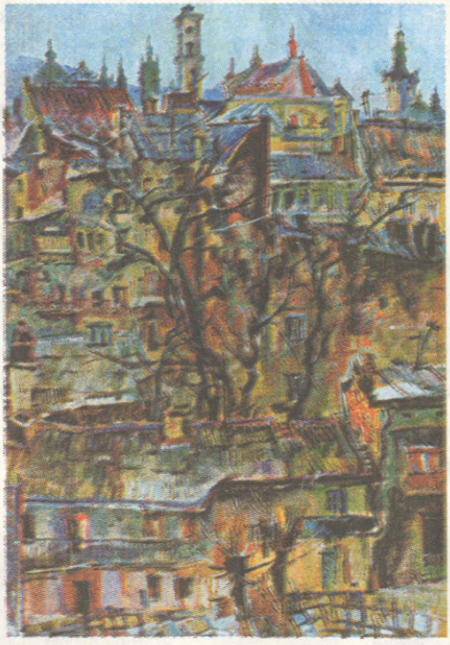

A. Trofimenkova-German. *Lembergi udvarrészlet*

T. Volosenko.
Este Lembergben

Maurice Utrillo
(e.: mórisz utrijo). *Utcarészlet*

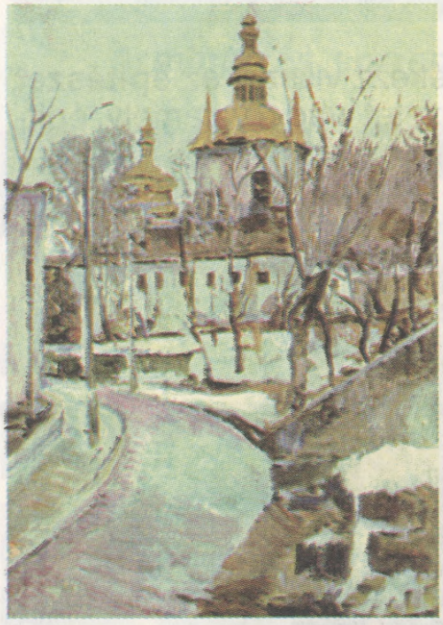

F. Nedosovenko.
Út a távoli barlangokhoz

A. Szavickasz.
A Vito utca télen

L. Barmina. *A kijevi Lavra kolostor*

Az építészet együtt fejlődött az emberiséggel. Kezdete arra az időszakra tehető, amikor először építettek valamilyen lakóalkalmatosságot maguknak.

Milyen anyagokat használtak az építkezéshez? Nagyon sokfélét. Például Ukrajna agyagban gazdag sztyeppi vidékén kézenfekvő volt, hogy égetetlen, nyers agyagból építkeztek. Az így készült házakat *vert falúnak* (paticsosnak) nevezték. Fedőanyagként szalmát használtak.

Oroszország északi részén, amely gazdag erdőkben, fából építettek meleg parasztházakat.

Közép-Ázsia déli sztyeppéin és Mongóliában a juhászok és pásztorok a mai napig is ideiglenes „házban" — rácsos favázra épített, kerek alapú nemezsátorban — *jurtában* laknak. A jurtához hasonló szerkezetű és anyagú, hordozható, de *csúcsos tetejű sátorban* laknak az északi emberek.

Az évszázadok során valamennyi nép kialakította a maga házépítési szokásait, amelyek az éghajlati viszonyoknak, az életfeltételeknek és a nemzeti hagyományoknak a legmegfelelőbbek.

Melyek a legfontosabb építési elvek?

Az e l s ő ezek közül — a **célszerűség, kényelem**. Mindegyik épület azért épül, hogy az ember igényeit és kényelmét szolgálja. Külső formájában meg kell hogy feleljen a rendeltetésének: például a színház, üzlet, kávéház, iskola vagy gyár. Az épület belső felosztását is célszerűen kell megtervezni, minél több jól megvilágított teret kell kialakítani.

A m á s o d i k elv — a **tartósság**. Emlékszel a Három kismalac című mesére? Megmenekülésük elsősorban házuk tartósságától függött.

Természetesen a két építési elv megléte esetén sem beszélhetünk minden épületről úgy, mintha az az építészet egyik darabja lenne. A művészet minden ágát jellemzi a szépség és a művészi kidolgozottság. Ezeknek köszönhetően a művészeti alkotások hatnak az érzékszerveinkre. Ebből kiindulva leszögezhetjük a következőket — a **szépség** és **művészi kifejezés** — a h a r m a d i k építési elv.

A felsorolt elvek elsősorban formailag vannak szoros összefüggésben egymással. Már régóta ismert tény, hogy egy épület külső formájával óriási hatással van a szemlélőre.

Íme két kultikus építmény. Hasonlítsd össze őket!

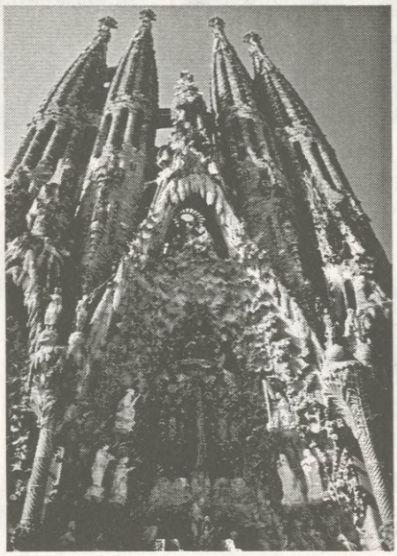

Balra *egy katolikus székesegyház* látható. Az ilyen székesegyházak általában kőből vagy téglából készültek. A magasra nyúló tornyok egészében kúp alakúak, felfelé egyre karcsúbbá válnak. A székesegyház tetőzete merészen meredek vonalú. A homlokzat csipkeszerűen megmunkált gazdag díszítményei lélekemelő hatással vannak a szemlélőre.

Külső burkolatuk színét tekintve a világos *pravoszláv szentélyek* másképp szépek. Könnyű felismerni őket a messziről látható, aranyló hagymakupolás tetőzetről. Ezek az építmények formájukat tekintve harmonikus összhangban vannak a környezettel. A számtalan kupola az épületnek pompás sziluettet biztosít. A katolikus egyházaktól eltérően a pravoszláv szentélyek méretükben kisebbek, külsejükben

szerényebbek, ugyanakkor gondosan kivitelezettek, emelkedett és áhítatos hangulatot sugároznak.

Az építőművészet formai kifejezőeszközei között óriási szerepet tölt be az arányosság, azaz az építmény részeinek egymáshoz való illeszkedése, aránya (magasság, szélesség).

V. Poljenov. *Mecset*

Francesco Guardi
(ejtsd: francseszkó gvardi).
Csendélet boltívvel

Vincent van Gogh
(ejtsd: venszan van choch). *Épületek*

„Kié ez a ház?"

Képzeletedre hagyatkozva rajzold le egy mesebeli ház vázlatát! Próbáld meg reprodukálni, visszaadni a tulajdonos jellemét, érdeklődési körét, életmódját.

A vázlat elkészítésének módszerét válaszd meg tetszés szerint:

1. *Festmény* (akvarell- vagy fedőfestékkel)
2. *Mintázott dombormű* (gyurmából)

Az elkészítés sorrendje

✔ Vázold a meseház házigazdájának jellemző tulajdonságait, és gondolkozz el azon, hogyan tudnád ezeket visszaadni a ház formájában, az épületelemeken és a díszítésben!

✔ A ház általános arányaitól függően vegyél egy ív papírt (gyurmázás esetén alapnak kartonlapot, amelyen gyurmagolyó segítségével vékony réteget képezel). Aztán könnyed vonalvezetéssel rajzold meg a körvonalakat (dombormű esetén karcolással)!

✔ Ellenőrizd, hogy jól helyezted-e el a térben a házat! Ha nem, akkor javítsd ki (ha domborművet készítesz, akkor az ujjaddal simítsd el a hibás részt)! Ezek után:

1) ha *festékkel* dolgozol, először a nagy felületeket fesd (égboltot, földet, falakat, tetőt), aztán az ecset hegyével az apróbb részleteket! A befejezéshez használhatsz tust, golyóstollat vagy filctollat;

2) ha *gyurmából* mintázol, arra kell figyelned, hogy fokozatosan növeld a dombormű térfogatát, a formáját, és az elemeket igyekezz különböző vastagságúra gyúrni, hogy a ház körvonalai kifejezők és pontosak legyenek. Ahol szükséges, mintázófával csinálhatsz bemélyedéseket. Dolgozd simára a felületet, és díszítsd domború vagy homorú mintákkal (ha akarod, ki is színezheted)!

Készíts *montázs* formájában egy meseházat (használj anyagdarabokat, színes szórólapot, celofánt stb.)!

A GYEREKEK SZERETIK A JÓ MESÉKET

Vendégségben a mese világában

A meséket nemcsak a gyerekek, hanem a felnőttek is szeretik. Érdekes dolog mesés történeteket hallgatni vagy nézni a televízióban. Ilyenkor odaképzeljük magunkat a csodák világába, és a hősökkel együtt próbáljuk legyőzni a nehézségeket, megpróbáltatásokat.

A fantázia világa határtalan. Olvasásórán már megtanulhattad, hogy vannak népmesék és irodalmi mesék, amelyek tartalmuk alapján lehetnek hétköznapiak, csodákkal tarkítottak vagy állatmesék. Ezenkívül vannak még verses és prózai mesék is.

Neked nyilván sok meséskönyved van. A tartalmukon kívül ezek miben különböznek egymástól? Természetesen mindegyikben más a művészi illusztráció.

Sok mese történetét, cselekményét rajzolták meg a képzőművészek. Nagyon hasznos munkát végeznek ezen a téren az alkalmazott grafikusok, az **illusztrátorok**.

V. Vasznyecov.
Vendégségbe megy a kandúr

I. Visinszkij. *„A kecske” című mese illusztrációja*

V. Vasznyecov. *Az alvilág három királynője*

Van számtalan mesés tematikájú képzőművészeti alkotás. Ismert meseillusztrátor volt Illja Bilibin. Rengeteg népmesei könyvet illusztrált, mint például „A kőszáli sas" vagy a „Béka-királynő" címűt.

I. Bilibin.
„A kőszáli sas" és a „Békakirálynő" mesék illusztrációja

A filozófus és festőművész Mikola Rerih munkásságában fontos helyet foglalnak el a mesék.

Íme, milyen szépen festett csónakokban érkeznek a kijevi folyami kikötőbe a tengeren túli vendégek!

Csodálatos flotta, a nap beragyogja...
Zengő himnuszával a mennyt ostromolja...

Pavlo Ticsina

M. Rerih. *Tengeren túli vendégek*

Olyan ez a színes festmény, mintha megelevenednének a tömör, színpompás vonalvezetésnek köszönhetően a hullámok, a madarak szárnyalása és a folyót ölelő dombok. Az élénk napsütésben csillog a víztükör, amely visszaveri a hajók sokszínűségét.

Képzeld magad valamelyik csodálatos vitorlás hajó utasának! A kék tengeren hajózol a mesék gyönyörű és titokzatos világa felé. Hihetetlen kalandok és váratlan meglepetések várnak rád.

Képpel ábrázold azt a mesét, ahová kerültél! Milyennek képzelted azt a világot, és mit láttál ott? Legyen kifejező a kép kompozíciója, amit a színösszetétel és a kontúrok segítségével tudsz igazán elérni. Óra végén beszéljétek meg ennek az utazásnak az élményeit!

Jól gondold át a rajz kompozícióját, és láss munkához!

A központi alakokat jól ki kell emelni a rajzon! Ehhez pedig az kell, hogy a méretek megfelelőek legyenek, a kontúrok és a kontrasztok használata jól érvényesüljön. Kontrasztok nélkül a kép nem lesz kifejező, sablonossá válik.

Az összes felsorolt képzőművészeti módszert és fogást alkalmazta alkotásaiban a tehetséges ukrán festőművész, Ivan Szkolozdra, aki üvegre dolgozott.

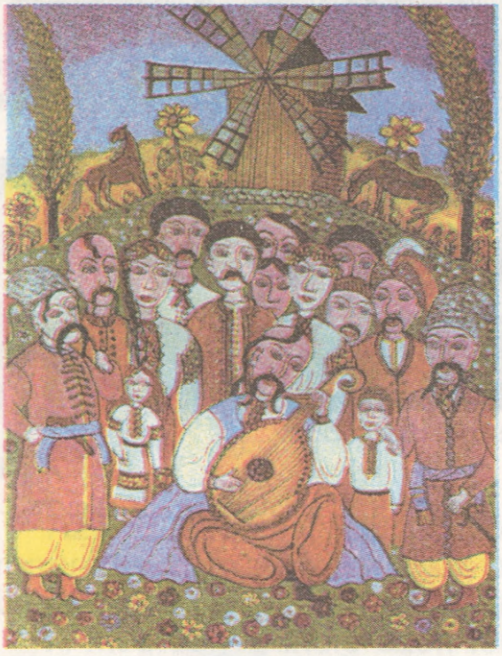

I. Szkolozdra.
A bandurás hallgatósága

I. Szkolozdra.
Új esztendő született

Végezd el a munkát *gratográfiai* módszerrel!

Az elkészítés sorrendje

✔ Egy vastag fehér papírt jól dörzsölj be gyertyával, majd fesd be tussal vagy fedőfestékkel (a tusba vagy a fedőfestékbe tegyél

egy darabka szappant, ez megakadályozza a festék csúszkálását).

✔ Amikor a festék megszárad a papíron, akkor bármilyen éles tárggyal (tűvel, szeggel, gemkapoccsal) megrajzolhatod a képet.

✔ Ha fekete papírt használsz, akkor a gyertyás felületre nagyon világos tónusokat vigyél fel (fehéret, sárgát, rózsaszínűt vagy égszínkéket).

Érdekes effektusokat kaphatunk, ha olyan papírra festünk, amelyet előre színes vízfestékkel színeztünk meg. Miután megszárad a papír, gyertyával bekenjük a kép teljes felületét.

Készülj fel a következő órára! Jusson eszedbe, hogy milyen mesék főszereplői bírtak rendkívüli erővel! Képzeld el az öltözetüket, a külsejüket és a jellemüket!

Fessünk portrét!

A **portré** — egy ember vagy embercsoport pontos ábrázolása. Mint művészeti ág már nagyon régen jelen van a képzőművészetben.

Nézzük például a lány portréját (arcmását)! Ezt és hozzá hasonló más portrékat az egykoron a Római Birodalomhoz tartozó Faum településen találták. Vagyis a képek már legalább kétezer évesek!

Nézd meg ezt a szép ifjú lányarcot ábrázoló képet! Az arcról leolvashatod a jellemet és a kedélyállapotot is. Tiszta és kifejező tekintettel néz a jövőbe. Úgy tűnik, hogy mindjárt megszólal.

Az ókori Róma művészetében megtalálhatók a szoborportrék is.

Az egyik ilyen alkotás az uralkodó Caracallát ábrázolja. Semmit nem rejt el a néző szeme elől az ismeretlen szobrászművész. Egy gyanakvó és kegyetlen embert látunk. A fáradtnak tűnő uralkodó arcáról feszültség árad.

Az ókortól napjainkig sok idő telt el. A világ képzőművészei rengeteg portrét alkottak azóta, melyekkel nemcsak az emberek külsejét, hanem jellemüket is ábrázolták.

A mesterek mindig azon fáradoztak, hogy megmutassák az általuk ábrázolt ember érzéseit és gondolatait, valamint azt, hogy ők miként vélekednek róluk. Éppen ezért mindegyikük másként látja és láttatja azt, akit megmintázott. A portrék kompozíciói is különböznek egymástól: fejszobrok, mellszobrok és egész alakos szobrok.

Tudja-e önmagát ábrázolni a művész? Természetesen igen. Az ilyen alkotásokat nevezzük **önarckép**-nek. Az önarckép elkészítésekor a művészek tükröt használnak.

Nézzük meg például a nagy ukrán költő és kiváló festőművész, Tarasz Sevcsenko grafikáját, amelyen ifjúkori önmagát ábrázolja.

T. Sevcsenko. *Önarckép gyertyával*

A kép különleges: a mélyen elgondolkodó ifjú művész arcát megvilágítja a bal kezében tartott gyertya. Látszik rajta a sok szomorúság és nélkülözés. Ugyanakkor figyelmes, érdeklődő tekintete azt is elárulja, hogy tele van bátor, merész álmokkal.

Próbáld meg elemezni a többi portrét! Mit lehet elmondani ezekről az emberekről? Kit tartasz erősnek, határozottnak, és kit törékenynek, révetegnek?

T. Sevcsenko. *Ismeretlen hölgy ülő portréja*

J. Csemezov. F. G. Volkov portréja

F. Halsz. *Férfiportré*

J. Kalinovics. *Potocki portréja*

Sz. Grigorjev. *Olena Dorosko*

O. Sevcsenko. *Szöszi*

Most nézd meg a mindenki által kedvelt három dalia portréját. Ők védelmezik a szülőföld határait az ellenségtől.

V. Vasznyecov. *Daliák*

A kép közepén hollófekete lovon ül a legidősebb és hatalmas termetű Ilja Muromec. Testtartása az egyszerű nép fiának rendkívüli erejét és lelki békéjét árasztja. Tőle jobbra, fehér lovon ül Dobrinya Mikitovics lovag. Alakja bátorságot, elszántságot és nemességet sugároz. A daliák legfiatalabbika, Aljosa Popovics. Az arányos termetű ifjú éles eszű, ügyes, fürge és találékony.

Tehát mindegyik dalia különbözik egymástól mind magatartásában, mind pedig jellemében.

Figyelmesen nézd meg ruházatukat, lovaikat és fegyvereiket! Ezek is összhangban vannak egymással.

Készíts egy portrét valamelyik mesebeli daliáról! De kiről? Sok mesének a hősei ők. Mint például Kirilo Kozsumjaka és Kotihorosko ukrán mesehősök. Az ő fegyverük a sárkánnyal vívott harcban a buzogány. Éppen ezért a daliák öltözete sem mindig egyforma.

Az elkészítés sorrendje

✔ Gondolkozz, hogyan szeretnéd ábrázolni a daliát: mellmagasságban vagy teljes alakjában!

Az ember fejének ovális, összességében tojás alakú formája van. Tehát a munka kezdetén ezt a formát rajzoljuk meg!

✔ Fontos a szem megfelelő elhelyezése a képen. A szemvonal az arcot két egyenlő részre osztja az álltól a fej búbjáig.

✔ A dalia egyéniségét életkori sajátosságaival is hangsúlyozhatjuk: van vagy nincs bajusza, szakálla, őszül a haja stb.

Készítsd el valamelyik mese királykisasszonyának arcképét!

Mese és képzelet a népművészetben

A mesék gyakori főszereplői az állatok, köztük a madarak. Viselkedésük és jellemük nagyon hasonló az emberéhez. A mesékben vannak még soha nem látott lények is. Bizony, lények, nem pedig konkrét állatok.

J. Gorbacsov. *Csendélet kandúrral*

L. Mitcsenko. *Kék ló*

L. Mitcsenko. *Csillagos bika*

Jusson eszedbe például az orosz meseíró Sz. Akszakov „A vörös virágocska” című meséjének leírása a szörnyetegről: „...félelmetes is volt ez az erdei szörnyeteg, tengeri csoda: a kezei görbék, rajtuk vadállati karmok, a lába lóláb, testén elöl és hátul hatalmas bolyhos tevepúpok, szájában vaddisznóagyarakkal, az orra olyan, mint a karvalyé, a szeme pedig bagolyszem”. Szörnyűséges kinézete ellenére ez a szörnyeteg valójában jólelkű és érző szívű teremtmény.

A hétfejű sárkány és egyéb rémségek a nép képzeletében úgy éltek, mint a gonoszság megtestesítői.

A mesék illusztrátorai és a népművészek segítenek nekünk abban, hogy elképzeljük, milyenek is ezek az állatok és lények. Jusson eszedbe, hogy néznek ki a dekoratív, különböző mesealakokat ábrázoló, a nép gazdag fantáziájáról árulkodó ukrán művészi kerámiák. Ezek mind a mesékből vett állatfigurákat utánozzák.

Fantasztikus módon ábrázolja a meseszörnyek világát az ismert ukrán népművész, Marija Primacsenko.

M. Primacsenko. *A vadállat összetette a mancsát*

A művésznő alkotásaiban megtalálhatók a gyönyörű zöld elefántok, sárga medvék, és sok érdekes állat, madár, amilye-

nek valójában nem is léteznek. Néha népviseletbe öltözteti őket, és emberi tulajdonságokkal ruházza fel hőseit.

M. Primacsenko. *Medvék a méhesben*

M. Primacsenko. *Kacor király*

M. Primacsenko. *Borsó vadállat*

Találd ki, hogy milyen tulajdonságokkal vannak felruházva a képeken látható állatok: jók vagy rosszak, bánatosak vagy veszélyesek.

Van nekem egy szörnyetegem!
Tudjátok meg, én festettem!...
Halina Beszprozvana

Rajzolj egy fantasztikus, soha nem látott lényt! Az elkészítés módját rád bízzuk!

Már tudod, hogyan kell a *folttechnikát* alkalmaznod.

✔ Vékony ecsettel vagy pipettával tegyél a sima papírra egy adag fekete vagy színes tust! Ezután az összefogott papírt forgasd össze-vissza, közben fújd a festéket! A szétfolyó festék ezáltal érdekes formát fog létrehozni. A festék kontúrjai formát teremtenek.

✔ Kissé dolgozd el a felületet: tegyél hozzá apróbb részleteket! A folttechnikához alkalmazhatsz fedőfestéket.

Monotípia készítése fedőfestékkel.

✔ A színes vagy fehér papírt hajtsd össze középen, majd nyisd szét!

✔ A papír egyik részére öntsd ki a fedőfestéket tartalmazó üvegcse egyharmad részét úgy, hogy az eljusson a papír törésvonaláig! Ha ezután összezárjuk a papírt, akkor a tiszta oldalon a folt lenyomata lesz látható.

✔ Most nyisd szét a papírt, és nézd meg minden oldalról a foltot! Milyen alak jut erről az eszedbe? Gondolkozz, hogyan lehetne ezt kiegészíteni, kifejezőbbé tenni! A színek és a formák segítségével próbálj megrajzolni egy szörnyet!

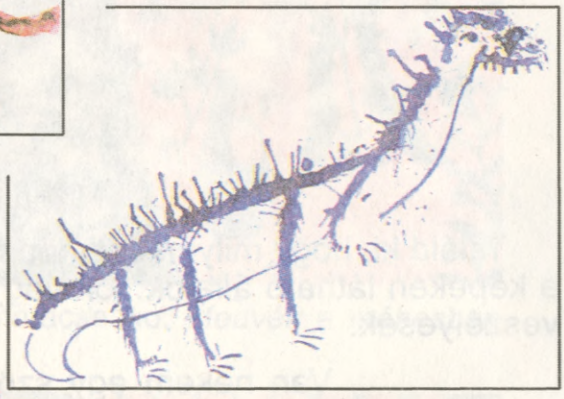

Mintázz egy mesebeli állatfigurát! Írj egy rövidke elbeszélést vagy versikét Marija Primacsenko soha nem látott állatairól!

Ő, bizony, nem
akárki:
parázs-szemű Sárkányfi!
Sárkányfiné kedves neje —
neki is sárga a szeme...

Anatolij Koszteckij

A SZÉP ÉS A JÓ VILÁGÁBAN

Csodálatos papírkivágások

Így szól a bölcs:
Jót tégy mindig, szüntelenül,
s amit teszel — önzetlenül...
S akkor a régi igazság mondható:
az ember ott kezdődik, ahol a jó...

Pavlo Uszenko

Minden népnél hagyomány, hogy ünnepek alkalmával megajándékozzák a hozzátartozókat és a barátokat. A számunkra kedves ember felköszöntésére rengeteg alkalom kínálkozik. Vannak állami, vallási és személyhez kötődő ünnepek (ilyen a születésnap, a névnap).

Májusban a béke, a győzelem és az anyák napját szoktuk ünnepelni. Tavasszal van a legszebb keresztény ünnep, a húsvét.

P. Levcsenko. *Ünnepi asztal*

Természetesen ajándékot vásárolhatunk az üzletben is. De azzal bizonyára egyetértesz, hogy a legnagyobb örömet olyan ajándékkal tudod okozni, amit te magad készítettél. Ma egy ilyen ajándékot fogsz elkészíteni!

Amit csinálni fogsz, az egyben mai óránk témája is.

Papírkivágás — ez a díszítőművészet egyik legrégibb műfaja. Ollóval vagy éles késsel kell kivágni a figurákat. Az ilyen módszerrel készült alkotásokat papírkivágásnak nevezik. Ezekkel díszítették egykoron az ukrán házak belső tereit. Manapság úgy készítik, hogy a vékony papírt ráragasztják egy vastagabbra, majd így vágják ki az előre megrajzolt figurát, és papírkeretbe helyezik.

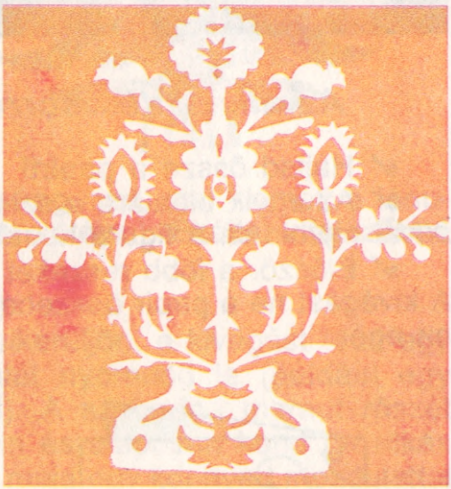

A kivágásnál ügyelni kell a szimmetriára. Te olyan állatot vagy növényt ábrázoló dekoratív kompozíciót készítesz, amelyiknek egy szimmetriatengelye van.

Légy figyelmes a munka során, hiszen ollóval fogsz dolgozni!

A papírt fordítsd az olló felé (és nem fordítva!), az olló hegye nézzen felfelé! Csakis így lehet a legnehezebb vonalakat könnyedén kivágni.

A nagyon apró részeket ajánlatos kisollóval kivágni.

A kivágáshoz a következőképpen lássunk hozzá:

✔ a papírt szúrjuk át az olló hegyével, és vágjuk ki a megfelelő sziluettet;

✔ helyezzük az ujjunkat a papírra a szükséges helyen, majd vágjuk ki a hajtásvonal mentén.

A ragasztás után nem fog látszani a kivágás helye.

A kivágáshoz vékony, de erős papírt használjunk. A színes papír oldalait kiszínezzük.

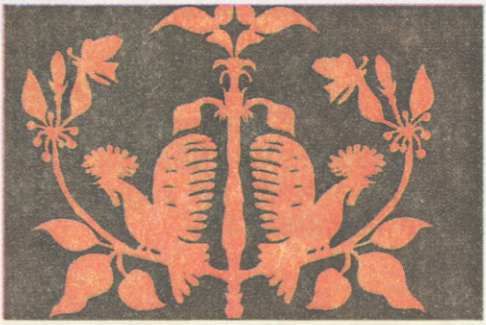

Az elkészítés sorrendje

✔ Hajtsd össze a papírt!

✔ Az egyik oldalára a szimmetriatengelynek megfelelően ceruzával rajzold rá a figura kontúrjait!

✔ Először a főbb részeket vágd ki, majd az apróbb részleteket! A kivágást ne a papír összehajtásánál kezdd, mert akkor széteshet az egész!

✔ Ha nehezedre esik egyszerre kivágni az egész rajzot, akkor másképp is elvégezheted a műveletet (a virágokat, a leveleket, a madarakat külön-külön vághatod ki). Ezután összerakhatod a kompozíciót. Így tesznek a népművészek is, amikor sokszínű papírral dolgoznak. Nézd meg a népművészek által készített sokszínű kivágás mintáját a 145. oldalon!

✔ A kész kivágást olyan anyagra ragaszd, ami kiemeli a tónusokat (a sötétet világosra, a világosat sötétre). Ezáltal kifejezőbbé válik a kompozíció.

Ahhoz, hogy a ragasztás sikerüljön, a kivágást tedd egy papírlapra. Az egyik oldalát nyomasd le (például egy celofánnal fedett könyvvel). A szabadon maradt részét fordítsd a könyvre. Gyorsan és alaposan kend be ritkás PVA-ragasszal a közepétől a széléig, majd egy könnyed mozdulattal nyomd a papírlapra. Ezután tegyél rá tiszta papírt, és simítsd le a közepétől a széléig. Ugyanígy ragaszd le a kivágás másik felét is.

Kivágásos módszerrel készíthetsz pillangót is. Tetszés szerint készíthetsz kivágást egy hosszabb papíron, amit aztán könyvjelzőnek is használhatsz.

Énekelj nekem, paradicsommadár!

M. Primacsenko. *Erdei páva*

Édenkertnek szép madara,
zengjen dalod a tavaszról:
ébredő nap ezüstjéről,
éjben oldott színaranyról.
Édenkertnek szép madara,
dalolj most a tarka nyárról:
gyöngyharmatnak ezüstjéről,
méhek arany nektáráról.

Tamara Kolomijec

Készíts olyan dekoratív kompozíciót, amelyen sok virág látható, és ahol vidáman trilláznak a madarak! A kompozíció elkészítésének technikája (tetszés szerint): *fedőfesték, színes kréta, vágott vagy tépett anyag, papír- vagy kombinált mozaik.*

Az elkészítés feltételei és sorrendje

✔ A díszítéses kompozíción ki kell emelni egy vagy két madár alakját. Ezek lehetnek valós vagy dekoratív figurák, de mindenképpen legyenek pompásak, szépek.

✔ A madarakat úgy komponáld bele a képbe, hogy ezáltal ne sérüljön a rajz egyensúlya, a képi összhatás legyen szemet gyönyörködtető. Más szóval: igyekezz minél teljesebb harmóniát teremteni a kompozíció különböző részei között.

✔ Miközben rokon vagy ellentétes színű festékeket használsz, ezek közül az egyik szín legyen meghatározó a képen. Ugye milyen gyönyörűek az alábbi képek?

M. Primacsenko. *Tűzmadár virágoskertben*

M. Primacsenko. *Madár*

Figyeld meg, hogy kortársaid hogyan oldották meg a rájuk bízott feladatot!

Figyeld meg a téli álmából ébredő tavaszi természetet! Milyen színekben pompázik a „palettája”? Milyen színe van a tavaszi égboltnak napsütéses időben? Próbáld meg élőszóban elmesélni ezt a látványt!

Örülj a zöldellő, virágzó fáknak és bokroknak! Mesélj a tavasz színeiről! Megfigyeléseid során próbáld elraktározni magadban a természet minden színárnyalatát! Erre szükséged lesz a következő órán.

A tavaszi természet ünnepe

Télen a föld megpihent, a természet erőt gyűjtött az újjászületéshez. Beköszöntött az első tavaszi hónap.

Eltűnt a hó, csermely csobog,
tavasz van a levegőben,
virág dugja elő fejét,
zsenge fűtől zöldül a rét —
új élet van születőben...

Pavlo Hrabovszkij

A. Kuindzsi. *Koratavasz*

Az ágak sötét, meleg színe lassan megváltozik, egyre inkább tarkává, sokszínűvé lesz. A fák kopársága finom sziluettté válik, először kissé homályosnak, majdnem átlátszónak tűnik. Később egyre sűrűsödnek, kizöldülnek. A fák

nem egyszerre borulnak virágba. Éppen ezért a tavaszi természet csodálatosan sokszínű: a meghatóan finom világoszöldtől a hideg smaragdzöldig megtalálható benne minden — a legélénkebb és legfrissebb árnyalatok. Egyes fák és bokrok virágba borulnak, ezáltal még színesebbé válik a természet.

O. Maszik. *Tavasz*

L. Zadorozsna. *Olvadás*

Sz. Grigorjev. *Március*

Sz. Geraszimov. *Április eleje*

Virágzó kikelet, tavaszi pompa,
zöldülő selymes rét, a nap fényét ontja.
Sziromba borult fák körös-körül —
kikelet jöttének minden örül...

Vadim Kriscsenko

Végre beköszönt a legmelegebb és legnaposabb tavaszi hónap, a május, s vele együtt — a természet újjászületése.

Győztes, dicső tavaszt
köszönt most a világ,
neki bont szirmokat
a kék csillagvirág...

Natalja Zabila

Kivirágzott az orgona, ünnepélyesen „meggyújtották" gyertyáikat a gesztenyefák, hamarosan virágba borul az illatos akác. A réteken nőni kezdenek a nedvdús füvek, az élénk színű virágok tarka szőnyege borítja el környezetünket. Élénkzöld színbe öltöznek a bokrok és a fák. Beköszönt a nyár.

M. Jarovij. *Virágzó mandulafa*

R. Zvjagincev. *Ébredő természet*

Készíts egy olyan rajzot, amellyel ábrázolni tudod a természet költői szépségét, azét a természetét, amelyet képzelt tavaszi bolyongásaid során felfedeztél!

Készítsd el a virágzó gyümölcsös, az illatos orgonabokor, a virágzó gesztenye, a tavaszi virágok ünnepét!

Legfőbb segítőtársaid a színek lesznek. Vegyél finom, tavaszi árnyalatokat tartalmazó színes papírt! Fess guással, a papír anyagával pedig az égbolt színét és a természet zöldjét ábrázold!

Milyen stílusban festesz? Realista vagy dekoratív módszert alkalmazol? Teljesen mindegy. A lényeg az, hogy örömmel dolgozz.

Emlékezetből vagy természet után fess le egy virágzó faágat! Használj hozzá többárnyalatú vagy színes papírt! Fedőfestékkel vagy pasztellel fess!

A barátság és a testvériség többet ér minden kincsnél

Ki ne álmodna hűséges és odaadó barátokról? Egy ukrán mondás szerint az ember barát nélkül olyan, mint a fa gyökér nélkül. A népművészet dalban és mesében, legendákban és mondókákban örökíti meg a barátságot. Rengeteg szólás és közmondás szól a barátságról. Nagy boldogság az, ha az embernek van egy olyan okos és jó barátja, akivel meg tudja osztani örömét és bánatát is. Ha sikerül ilyen barátot találnod, akkor becsüld meg ezt a barátságot. Városok, népek, sőt országok is teremthetnek barátságot.

Nemcsak az egyes emberek barátkoznak egymással. A barátság összetartozóvá teszi az embereket, az ellenségeskedés elválasztja őket egymástól. Legyen a te alkotásod a szomszéd népek iránti barátság és tisztelet megnyilvánulása.

Dolgozzatok együtt! Készíts olyan pannót, melynek a középpontjába különböző országok képviselői kerülnek! Minden népnek vannak szokásai és hagyományai, melyeket egymásnak adnak át a nemzedékek. Ebben a kompozícióban a vendégeket népviseletben ábrázoljuk.

Válasszátok ki a kétféle lehetőség közül az egyiket (tetszés szerint)!

1. Az osztály minden tanulója külön kompozíciót készít! Rajzolj le 1—3 emberfigurát népviseletben! Lehet párban is dolgozni. Az

alakokat lehetőleg nemzeti táncuk közben ábrázoljuk! Ahhoz, hogy egyetlen óra alatt elkészüljünk a rajzzal, rögtön ecsetet (tampont, pálcikát vagy az ujjunkat) használjunk! Rajzolhatunk színes vagy tónusos papírra, de használhatunk egyszínű tapétát is.

Órák után a különböző rajzokat egy nagy kompozícióvá hozhatjátok össze. Szépen és harmonikusan illesszétek őket egy sorba a nagy négyzet alakú papíron!

Beszéljétek meg ennek a technikai feltételeit!

Beszéljétek meg egymással és a tanárotokkal az alakok méretét!

2. Oldjátok meg a feladatot közösen, *applikációs* módszerrel! Minden tanuló rajzol, kivág, népviseletbe öltöztet egy-két alakot, amelyekből a végén összeáll a pannó. Ezenkívül kivághatunk virágokat is. A figurák között elhelyezett virágok egy sajátos lendületet adhatnak a kompozíciónak. A pannóhoz akár egy tájképrészletet is kivághatunk, esetleg rajzolhatunk. A kompozícióhoz tetszés szerinti jelmondatot választhatunk.

Készülj fel az idei tanév utolsó órájára: lapozgasd a könyvet és nézd meg ismét a képzőművészeti alkotások reprodukcióit! Gondolkozz el a 156. oldalon található kérdésekre adandó helyes válaszokon!

Vetélkedő:
„Miről és hogyan mesél a művész?"

(ellenőrizd tudásodat a kérdésekre adott helyes válaszokkal)

1. A képzőművészet milyen műfajait ismered?

2. Miben különbözik a grafika a festészettől? Milyen kifejező-eszközöket használ a grafikus?

3. Mi a *metszet*?

4. A szobrászat milyen fajtáit ismered a körszobrokon kívül?

5. Mit jelent az a szó, hogy *tájkép*? Hogy nevezik a tájkép-festőket? Milyen tájképekre emlékszel? Kik az alkotók?

6. Milyen speciális elnevezése van a tengeri tájképnek? Hogy nevezik a tengeri tájképek alkotóit? Nevezz meg néhány tengeri tematikájú festményt és azok alkotóit!

7. Mi a *csendélet*? Kikre emlékszel a csendéletet festők közül?

8. Hogyan nevezik azokat a művészeket, akik főleg állatokat ábrázolnak? Kinek a nevére emlékszel?

9. Mit jelent az *arány* kifejezés? Mondj példákat!

10. Nevezz meg egy dekoratív képzőművészettel foglalkozó ukrán festőművésznőt!

11. Egy képzőművészeti alkotás képes-e érzéseket, hangulatot árasztani? Milyen módon?

12. Mit értesz azon a kifejezésen, hogy *művészi alkotás*?

13. Mi a *kolorit*? Milyen szerepe van az ember hangulatának vagy a természet állapotának ábrázolásában?

14. Mi a *színkör*? A természetben hol láthatunk tiszta, éles színeket?

15. Mik a *kromatikus* és *akromatikus* tónusok (színárnyalatok)?

16. Mely színek *kontrasztosak* és melyek a *rokon színek*?

17. Milyen színe van a hónak, a víznek? Magyarázd meg, miért! Mitől függ környezetünk színe?

18. Magyarázd el, hogy szerinted mi a különbség a *realista* és a *dekoratív* módszer között a különböző tárgyak ábrázolásánál?

19. Melyek a *petrikivkai minták* fő jellemzői?

20. Nevezd meg a keramikus művészet kifejező eszközeit! Milyen jelentősége van az edény, a váza formájának a művészi jelleg kidomborításában?

21. Mi az *építészet*? Milyen fő jellemzői vannak az építészetnek? Nevezz meg néhány általad is ismert építészeti emléket!

22. Mit jelent az *enteriőr* kifejezés?

Magyarázd meg a szavak jelentését!

A — agyagedény, agyagjáték, akromatikus, akvarell, alkotás, animalista, architektúra, azsúr, alkalmazott díszítőművészet

Á — ábrázolás, árnyékolás

B — bemosás-technika

C — cikornya

CS — csendélet, cserép, cserépedény, csontváz

D — dekoráció, dekoratív, dinamika, dinamikus, dinamizmus, domború, dombormű

E — elem (kompozíció-, forma-), enteriőr, etalon, etűd

F — faktúra (felszíni), fedőfesték, festőkés, fényzene, foltgrafika, forma (tárgyé), formátum (ívé), formázás

G — grafika, gravírozás

GY — gyurmázás

H — harmónia, hagymakupola, homorú

I — ikon, illusztrál, illusztráció

J — jurta

K — kancsó, kerámia, keramikus, kerület, kép, keret, kifejező eszköz, kolorizmus, kollázs, kompozíció, kontraszt, kontúr, köcsög, kör, körvonal, kromatikus, kulacs, kupola

L — lenyomatos módszer

M — makett, matrica, mártogatós módszer, minta, mester, monotípia, montázs, mozaik, múzeum, műalkotás, művészeti ábrázolás

N — natúr

O — ovális

P — paletta, pannó, papírplasztika, pasztell, plasztikus (anyag, mozgás), pecsét, proporció, proporcionális

R — reális, realisztikus, reflex, ritmus, rátétes díszítés

S — statika, stílus

SZ — sziluett, színismeret, színkerék, színskála

T — tájkép, tájképfestő, térfogat, terület, terrakotta

V — váz, vázafestészet, vonal, vonalas

A tankönyvben az alábbi művészek képeinek reprodukciói láthatók:

1. o. A. Vaszilenko. *Macskák*; 5. o. T. Jablonszka. *Nyári ragyogás*; 19. o. O. Kirilova. *Tájkép*; 39. o. A. Vaszilenko. *Macskák*; 55. o. H. Renoir. *Olvasó lányok*; 67. o. B. Domasnyikov. *Zúzmara*; 77. o. N. Szimonovics-Jefimova. *Krími tájkép*; 91. o. P. P. Rubens. *Helen Fourlen gyerekekkel*; 105. o. O. Dejneka. *Saint-Germain*; 125. o. I. Visinszkij. *Meseillusztráció*; 141.o. J. Vasznyecov. *Folyóban úszó hattyú.*

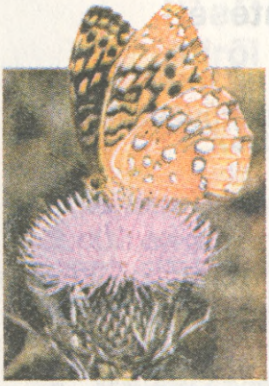

Kedves barátom!

Befejeződött a tanév. Várnak rád a meleg nyári napok, a szünidő. Bárhol is jársz majd otthonodtól távol, ne feledkezz meg arról, hogy a művész érdeklődő tekintetével figyelj meg mindent. Ha meglátsz valami érdekeset, állj meg, nézd meg alaposan, örülj a felfedezésednek.

Valamit rajzolhatsz is az útinaplódba, vagy legalább raktározd el gondolatban az új élményeket. Hazatérve szakíts időt a rajzolásra, gyurmázásra, készíts kivágásokat. Azt ábrázold, ami a legjobban megérintett, csodálatra késztetett, jókedvre derített, ami a legszebb emlékeid közé tartozik.

Ez lehet bármi: egy tárgy, egy nagyobb realista vagy díszes kompozíció, ami a te képzeleted szüleménye. Azt a megoldást válaszd, amit a megérzésed és az ízlésed diktál.

Szeptemberben az új tanárotokkal és az osztállyal közösen szervezzetek kiállítást a nyáron készült munkáitokból. Ilyen nem mindennapi megoldással beszámolhattok egymásnak arról, ki merre járt, mit látott, mi kötötte le a figyelmét, és az is kiderül, ki milyen művészi teljesítményre képes.

Legyen szép a nyaratok!

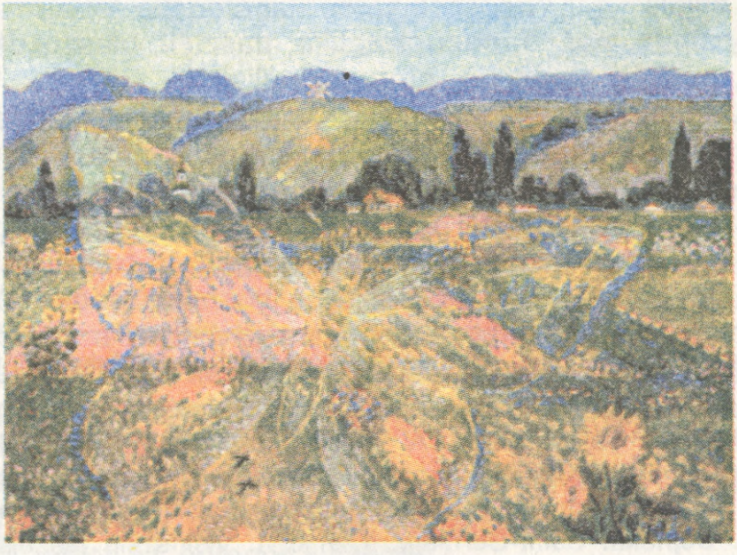

V. Vukolov. *Nyár*

Tartalom

A táj művészi ábrázolása

Drága szülőföldem 6
Színes álmok 11
Előveszem sokszínű palettámat és lefestem a hazámat.... 16

Aranyősz

Arannyal átszőtt ősz 20
Őszi csendélet 22
Az ősz virágai 26
A fák élete 30
Kinn már ősz van 34

Az állatvilág ábrázolása a képzőművészetben

Az ember hű barátai 40
Cicamica 46
Szervusztok, kis és nagy állatok! 49
Állatok farsangja 52

Emberábrázolás a képzőművészetben

Ábrázoljunk embert! 56
Az ember és a mozgás 61
Mozgás és sport 64

Az Újév — a mese ünnepe

Téli mese 68
Hamarosan itt az Újév 73

Ez az a táj, ahova el szeretnék jutni

A domboknál csak a hegyek szebbek 78
A távoli sivatagban 83
Utazás a tengerhez 86

Édesanyánknak festünk

Az édesanya enteriőrben 92
Petrikivka mesés virágai 96
Ajándék édesanyánknak 100
Ünnepi köszöntő 103

Művészi ábrázolás az ipar- és díszítőművészetben, az építészetben

Művészi edénykészítés 106
Mintázzunk állatfigurákat! 111
A népi játékok világa 115
Miről árulkodnak az épületek? 119

A gyerekek szeretik a jó meséket
Vendégségben a mese világában 126
Fessünk portrét! 131
Mese és képzelet a népművészetben 136
A szép és a jó világában
Csodálatos papírkivágások 142
Énekelj nekem, paradicsommadár! 146
A tavaszi természet ünnepe 149
A barátság és a testvériség többet ér minden kincsnél ... 154
Vetélkedő: „Miről és hogyan mesél a művész?" 156
Magyarázd meg a szavak jelentését! 157

Навчальне видання

Любарська Лоріна Миколаївна

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Підручник для 4 класу шкіл України з угорською мовою навчання

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Переклад з української

Перекладачі:
Оніка Олександрівна Дебрецені
Варвара Миколаївна Салаї

Угорською мовою

Зав. редакцією *А. А. Варга*
Редактор *А. А. Варга*
Художник обкладинки *О. А. Сіденко*
Художній редактор *В. І. Лахненко*
Технічний редактор *Б. В. Кухар*
Коректор *І. О. Петро*

Здано на складання 03.11.04. Підп. до друку 20.12.04. Формат 70×100/16. Папір офс. Гарнітура Аріал. Друк офс. Умовн. друк. арк. 13+0,33 форзац. Умовн. фарбовідб. 53,96. Обл.-вид. арк. 11,92+0,5 форзац. Тираж 2340 пр. Свідоцтво держ. реєстру: серія ДК № 22. Вид. № 79. Зам. № 1161.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ"
79008 м. Львів. вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua
e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Друк ВАТ "Видавництво "Закарпаття"
88011 м. Ужгород, вул. Гагаріна, 42/1
e-mail: vidzak@tn.uz.ua